

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Václav Žalud

OBCHODNÍ PODÍL VE SPOLEČNÉM MAJETKU VÍCE OSOB

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Ivanka Štenglová

Katedra: Obchodní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1.května 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 1.května 2010

Václav Žalud

Obsah

OBSAH	1
ÚVOD	2
1. SPOLEČNÝ OBCHODNÍ PODÍL V UŽŠÍM A ŠIRŠÍM SMYSLU	4
2. SPOLEČNÝ OBCHODNÍ PODÍL V UŽŠÍM SMYSLU	9
2.1 ÚVODNÍ POZNÁMKY	9
2.2 SPOLEČNÝ ZÁSTUPCE	9
2.3 SPOLUMAJITELSKÁ SOLIDARITA (AKTIVNÍ A PASIVNÍ)	14
2.4 PRINCIP JEDNOTNOSTI OBCHODNÍHO PODÍLU	17
2.5 PŘEVODY SPOLEČNÉHO OBCHODNÍHO PODÍLU A PODÍLŮ NA NĚM	20
2.6 ZRUŠENÍ SPOLUMAJITELSTVÍ K OBCHODNÍMU PODÍLU A JEHO VYPOŘÁDÁNÍ	23
2.6.1 Zrušení a vypořádání dohodou	24
2.6.2 Zrušení a vypořádání soudním rozhodnutím	25
2.7 POSTIŽENÍ PODÍLU NA SPOLEČNÉM OBCHODNÍM PODÍLU VÝKONEM ROZHODNUTÍ	27
2.8 ZASTAVENÍ PODÍLU NA SPOLEČNÉM OBCHODNÍM PODÍLU	30
3. OBCHODNÍ PODÍL VE SPOLEČNÉM JMĚNÍ MANŽELŮ PODLE § 143 ODSTAVCE 2 OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	33
3.1 ÚVODNÍ POZNÁMKY	33
3.2 VÝVOJ PRÁVNÍHO NÁZORU NA OBCHODNÍ PODÍL VE SPOLEČNÉM JMĚNÍ MANŽELŮ	34
3.2.1 <i>Obchodní podíl netvoří společné jmění manželů</i>	34
3.2.2 <i>Obchodní podíl tvoří společné jmění manželů</i>	36
3.2.3 <i>Reakce odborné právnícké veřejnosti na závěry Nejvyššího soudu</i>	41
3.3 FRANCOUZSKÉ ŘEŠENÍ OSUDU PODÍLU VE SPOLEČNOSTI NABYTÉHO ZE SPOLEČNÝCH PROSTŘEDKŮ MANŽELŮ	43
3.4 OCEŇOVÁNÍ OBCHODNÍHO PODÍLU PŘI VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	45
3.5 NĚKTERÁ ÚSKALÍ VYPOŘÁDÁNÍ OBCHODNÍHO PODÍLU VE SPOLEČNÉM JMĚNÍ MANŽELŮ V RÁMCI ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ	47
3.5.1 <i>Vypořádání obchodního podílu ve společném jmění manželů při úmrtí toho z manželů, který nebyl společníkem</i>	47
3.5.2 <i>Vypořádání obchodního podílu ve společném jmění manželů při úmrtí toho z manželů, který byl společníkem</i>	49
3.5.3 <i>Vypořádání obchodního podílu ve společném jmění při úmrtí toho z manželů, který byl společníkem při vyloučení dědění obchodního podílu společenskou smlouvou</i>	50
4. SPOLEČNÝ OBCHODNÍ PODÍL V ŠIRŠÍM SMYSLU	54
ZÁVĚR	58
SEZNAM ZKRATEK	59
POUŽITÁ LITERATURA	60
GRAFICKÁ PŘÍLOHA	62
ABSTRACT	63
KLÍČOVÁ SLOVA/KEYWORDS	64

Úvod

Obchodní podíl ve společném majetku více osob je právním institutem, jehož právní úprava se opírá o výklad několika mála obecných ustanovení obchodního a občanského zákoníku. Vzhledem k absenci podrobnější právní úpravy tato problematika představuje prostor pro uplatnění celé řady způsobů právního výkladu a argumentace. Přestože se může jevit, že na úrovni právní vědy obchodní podíl ve společném majetku více osob nepředstavuje v současné době příliš aktuální téma, neznamená to, že se jedná o téma neaktuální v rámci soudobé právní praxe.

Problematiku obchodního podílu ve společném majetku více osob lze rozdělit v podstatě na dva případy. První případ představuje okruh právních vztahů týkajících se obchodního podílu, který je předmětem společného jmění manželů. Druhý případ nastává za situace, kdy obchodní podíl předmětem společného jmění manželů není, tedy zpravidla půjde o případ, kdy je obchodní podíl ve společném majetku jiných osob než manželů¹. Takový obchodní podíl je právní vědou i v praxi označován jako tzv. společný obchodní podíl.

V mé diplomové práci bych se rád zabýval zejména interpretací ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ a § 143 odst. 2 ObčZ. Úvod mé práce věnuji obecnému výkladu, v jehož rámci bych rád upozornil na širší normativní dopad § 114 odst. 3 ObchZ, než jak je chápán v současnosti právní vědou. Mým cílem bude vysvětlit mé pojetí společného obchodního podílu v užším a v širším smyslu.

Po této úvodní části bych chtěl pokračovat otázkami obchodního podílu ve společném majetku jiných osob než manželů. Konkrétně pak vztahy mezi spolumajiteli obchodního podílu navzájem a právním postavením spolumajitelů obchodního podílu ve vztahu ke společnosti s ručením omezeným (dále jen „společnost“). V širších souvislostech bych rád rozpracoval rovněž téma aplikace principu jednotnosti obchodního podílu ve vztahu ke společnému obchodnímu podílu a upozornil na některé závažné právní důsledky s tímto principem spojené. Předmětem této části bude rovněž

¹ Jen pro upřesnění této myšlenky uvádím, že obchodní podíl může být ve společném majetku manželů a přesto nebude tvořit jejich společné jmění ve smyslu § 143 a násl. ObčZ. K takovému právnímu stavu dojde tehdy, jestliže bude nabyt obchodní podíl oběma manžely z jejich výlučných prostředků, tedy z prostředků, které nejsou předmětem společného jmění manželů. Právní vztahy mezi manžely (a také společností) bude v tomto případě nutno řešit takovým způsobem, jako kdyby se o manžely nejednalo. Pro zjednodušení se v této práci nebudu touto variantou „spolumajitelství“ obchodního podílu hlouběji zabývat, neboť bude v celém rozsahu zahrnuta v rámci rozboru problematiky obchodního podílu ve společném majetku jiných osob než manželů.

řešení otázky převodů společného obchodního podílu (resp. podílů na něm) a dále jeho zrušení a vypořádání dohodou nebo soudním rozhodnutím. V neposlední řadě bych se rád rovněž zamyslel nad otázkou postizitelnosti podílu na společném obchodním podílu výkonem rozhodnutí (exekucí) a otázkou jeho zastavení.

V další části mé práce bych se rád zabýval otázkami obchodního podílu ve společném jmění manželů (dále rovněž jen „společné jmění“) ve variantě, kdy toliko jeden z manželů vykonává práva společníka ve společnosti. Účelem této části bude nejen shrnutí vývoje právního názoru na to, zda je obchodní podíl součástí společného jmění, ale rovněž prohloubení právní argumentace. Dále se v této části vyjádřím k některým interpretačním úskalím, která panují při vypořádání obchodního podílu ve společném jmění v řízení o dědictví. Rád bych se v této souvislosti blíže zabýval závěry Nejvyššího soudu České republiky (zejména potom jeho rozsudkem ze dne 20.7.2004, sp.zn. 22 Cdo 700/2004) a v některých ohledech zhodnotil jeho právní konsekvence. Rovněž bych chtěl v této souvislosti konfrontovat některé mé názory se závěry odborné právnícké veřejnosti.

Závěrečná část mé práce se bude zabývat některými otázkami obchodního podílu ve společném jmění manželů, který byl nabyt oběma manžely ze společných prostředků tak, že se oba stali společníky ve společnosti. I zde se pokusím poukázat na některé zajímavé právní otázky.

Cílem této práce není poskytnout vyčerpávající výklad vztahující se k obchodnímu podílu ve společném majetku více osob. Jen okrajově se proto budu zabývat otázkami, které považuji za nesporné a vyjasněné.

Na závěr mého úvodu bych rád upozornil, že má diplomová práce není napsána v genderově neutrální podobě. V řadě případů jsem pro úspornost místa (a do jisté míry rovněž pro mou vlastní pohodlnost) volil metodiku psaní z perspektivy muže. Také zákon je v mnoha případech psán z „mužské perspektivy“, a proto se držím jeho textu. Jestliže pro účely této práce používám např. výraz „manžel“, rozumí se tím v závislosti na kontextu rovněž „manželka“. Moderní trendy velí tyto genderové jazykové nesrovnalosti odstraňovat, čehož jsem si vědom, a proto činím toto upozornění za účelem omluvy tomu z čtenářů, kterému by forma psaní z „mužské perspektivy“ mohla vadit.

1. Společný obchodní podíl v užším a širším smyslu

Ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ stanoví, že jeden obchodní podíl může náležet více osobám. Svá práva z tohoto obchodního podílu mohou tyto osoby vykonávat jen společným zástupcem a k splácení vkladu jsou zavázáni společně a nerozdílně. Na vztahy mezi osobami, jimž náleží obchodní podíl, se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o spoluvlastnictví.

Toto ustanovení představuje právní úpravu tzv. společného obchodního podílu. O společném obchodním podílu právní věda zpravidla hovoří tehdy, jestliže je obchodní podíl ve společném majetku jiných osob než manželů². Podle mého názoru se jedná o příliš úzké chápání tohoto právního institutu, což do jisté míry omezuje normativní dopady ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ.

Mám za to, že § 114 odst. 3 ObchZ dopadá rovněž na případy, kdy je obchodní podíl předmětem společného jmění manželů, a to za předpokladu, že došlo k nabytí tohoto obchodního podílu oběma manžely společně (např. se manželé společně zavážou k vkladu do základního kapitálu společnosti, budou společně účastníky smlouvy o převodu obchodního podílu apod.). Na tento případ nabytí obchodního podílu se nebude aplikovat normativní konstrukce uvedená v § 143 odst. 2 ObčZ (srov. rovněž dále) a manželé se oba stanou spolumajiteli obchodního podílu, včetně všech oprávnění a povinností, které pro ně vyplývají z § 114 odst. 3 ObchZ. Právní vztahy mezi manžely navzájem a ve vztahu ke společnosti v tomto případě budou, podle mého názoru, podléhat přiměřenému použití ustanovení o společném jmění manželů (modifikovanému zvláště, byť relativně strohou, právní úpravou obsaženou v § 114 odst. 3 ObchZ – zejména pak ustanovením o společném zástupci, který do jisté míry modifikuje právní režim obvyklé správy společného jmění manželů), neboť mám za to, že § 114 odst. 3 ObchZ záměrně ve svém závěru nehovoří o přiměřeném použití ustanovení občanského zákoníku o „podílovém spoluvlastnictví“, ale hovoří toliko o použití ustanovení o „spoluvlastnictví“.

Podle mého názoru je při interpretaci ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ potřeba vycházet z doby, ve které byl obchodní zákoník zpracováván a pro jakou dobu byl

² Srov. např. *Bartošíková, M., Štenglová, I.* Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 88 a násl.

určen. V době, kdy byl přijat obchodní zákoník neexistoval právní institut společného jmění manželů. Tehdejší občanský zákoník obsahoval v části druhé hlavu druhou s názvem spoluvlastnictví. Spoluvlastnictví se dělilo na podílové spoluvlastnictví a bezpodílové spoluvlastnictví, které bylo jakýmsi předchůdcem současného společného jmění manželů (byť se jednalo o užší právní institut). Smyslem ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ bylo, podle mého názoru, již v této době zahrnout pod svůj normativní dopad nejen právní úpravu obchodního podílu, který je ve společném majetku jiných osob než manželů, ale také právní úpravu obchodního podílu, který byl nabyt oběma manžely současně a stal se tak (prostřednictvím § 114 odst. 3 ObchZ) předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví³ (tedy jednoho z druhů spoluvlastnictví).

Současná právní úprava občanského zákoníku již neobsahuje v části druhé hlavu s názvem spoluvlastnictví, ale striktně odlišuje právní instituty „podílového spoluvlastnictví“ a „společného jmění manželů“. Společné jmění manželů v dnešní době představuje širší pojem než bezpodílové spoluvlastnictví, což umožňuje mimo jiné také to, aby byl obchodní podíl přímo ze zákona předmětem společného jmění manželů, byli-li nabyt ze společných prostředků manželů⁴. Předmětem společného jmění přitom může být obchodní podíl ve dvou alternativách. První alternativou je obchodní podíl ve společném jmění manželů, který zakládá „dichotomické postavení“ mezi manžely z důvodu aplikace normativní konstrukce uvedené v § 143 odst. 2 ObčZ. Druhou alternativou je případ obchodního podílu ve společném jmění manželů, který byl nabyt oběma manžely ze společných prostředků. V jeho rámci se aplikuje přiměřeně právní úprava společného jmění manželů, a to s jistými korekcemi, které vyplývají z ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ. Tato druhá alternativa je, podle mého názoru, pokračováním normativního dopadu § 114 odst. 3 ObchZ na tehdejší právní institut bezpodílového

³ V této souvislosti považuji za vhodné upozornit rovněž na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2006, vedený pod sp. zn. 22 Cdo 103/2005, ve kterém Nejvyšší soud zdůraznil, že obchodní podíl byl předmětem bezpodílového spoluvlastnictví: „Podle názoru dovolacího soudu je obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, nabytý za trvání manželství jen jedním z manželů z prostředků náležejících do BSM, společným majetkovým právem obou účastníků. Jestliže tedy žalovaný stejně jako žalobkyně za trvání společného manželství a bezpodílového spoluvlastnictví ze společných prostředků nabyli každý obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stal se tento majetek součástí jejich bezpodílového spoluvlastnictví...ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ nebrání tomu, aby obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným mohl být ve společném jmění manželů či mohl být předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů (srov. ostatně slova "... se použijí přiměřeně"), přestože byl nabyt jen jedním z manželů“.

⁴ Z praktického hlediska považuji diskuse o tom, zda obchodní podíl tvoří společné jmění manželů či nikoli, při existenci jasného stanoviska Nejvyššího soudu a existenci právní úpravy společného jmění, za bezpředmětné.

spoluvlastnictví, který se mezitím transformoval do podoby společného jmění manželů. Jinými slovy společné jmění manželů je nadále bezpodílovým spoluvlastnictvím (a tedy formou spoluvlastnictví jak předpokládá § 114 odst. 3 ObchZ), přestože předmětem společného jmění jsou rovněž majetková práva a jiné majetkové hodnoty⁵.

Vzhledem k řečenému tedy lze, podle mého názoru, rozlišovat mezi společným obchodním podílem v užším a v širším smyslu. Společný obchodní podíl v užším smyslu je obchodní podíl ve společném majetku jiných osob než manželů a na právní vztahy plynoucí z tohoto majetku se přiměřeně aplikují ustanovení o podílovém spoluvlastnictví. Společný obchodní podíl v širším smyslu však, podle mého názoru, zahrnuje rovněž výše uvedený případ, kdy bude obchodní podíl předmětem společného jmění manželů v důsledku jeho společného nabytí oběma manžely. Na právní vztahy plynoucí z tohoto majetku se potom přiměřeně aplikují ustanovení o společném jmění manželů.

Jen pro dokreslení celé situace zde tedy uvádím, že obchodní podíl ve společném majetku více osob může existovat v podstatě ve třech (resp. čtyřech) variantách:

1. Společný obchodní podíl podle § 114 odst. 3 ObchZ:
 - a. v užším smyslu – obchodní podíl ve společném majetku jiných osob než manželů (resp. obchodní podíl nabytý oběma manžely současně z jejich výlučných prostředků),
 - b. v širším smyslu – obchodní podíl ve společném jmění manželů, který byl nabyt společně oběma manžely ze společných prostředků.
2. Obchodní podíl ve společném jmění manželů, který byl nabyt jedním z manželů ze společných prostředků, na který se aplikuje právní konstrukce uvedená v § 143 odst. 2 ObčZ.

⁵ Nejvyšší soud ostatně ve svém rozsudku ze dne 20.7.2004, sp.zn. 22 Cdo 700/2004 poznamenává následující: „...v případě, kdy vlastníky jedné věci je více osob, musí jít vždy o spoluvlastnictví, a to i v případě, kdy věc náleží do společného jmění manželů z důvodu uvedeného v § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. Jsou-li oba manželé vlastníky celé věci a nelze-li hovořit o existenci podílu každého z nich na takové věci, nelze než dospět k závěru, že přes určitou transformaci institutu bezpodílového spoluvlastnictví do společného jmění manželů jde stále o pokračující bezpodílové spoluvlastnictví. Individuální vlastnictví dvou osob k téže věci je logický nesmysl. Zvláštnost společného jmění manželů jako formy spoluvlastnictví pak spočívá v tom, že jeho předmětem může být i majetek nehmotné povahy a závazky, které nejsou věcmi ve smyslu § 119 ObčZ. Proto jsou ustanovení občanského zákoníku upravující společné jmění manželů - § 143 až § 151 – také ustanoveními upravujícími spoluvlastnictví.“

Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 31. ledna 2006, vedeném pod sp. zn. 22 Cdo 103/2005, kromě toho, že zdůraznil, že obchodní podíl byl předmětem bezpodílového spoluvlastnictví, naznačil rovněž, že § 114 odst. 3 ObchZ dopadá také na případy obchodního podílu ve společném jmění manželů při aplikaci právní konstrukce uvedené dnes v § 143 odst. 2 ObčZ (obchodní podíl uvedený výše pod bodem 2). Nejvyšší soud totiž, podle mého názoru, poněkud nešťastně referoval k použití § 114 odst. 3 ObchZ na tuto variantu obchodního podílu ve společném jmění, když uvedl následující:

„S ohledem na dovolací argumentaci dovolatele lze také odkázat na již zmiňovaný rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004, podle kterého ustanovení občanského zákoníku upravující společné jmění manželů (§§ 143–151) jsou také ustanoveními upravujícími spoluvlastnictví, z čehož lze dále dovodit, že ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ nebrání tomu, aby obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným mohl být ve společném jmění manželů či mohl být předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů (srov. ostatně slova "... se použijí přiměřeně"), přestože byl nabyt jen jedním z manželů“.

Referenci k § 114 odst. 3 ObchZ v této části rozsudku považuji za problematickou. Podle mého názoru totiž do jisté míry naznačuje, že by společným obchodním podílem v širším smyslu [tak, jak jsem ho vymezil výše pod bodem 1 b)], měl být rovněž obchodní podíl ve společném jmění manželů, který byl nabyt v režimu § 143 odst. 2 ObčZ (tedy jen jedním z manželů, avšak ze společných prostředků). I když s Nejvyšším soudem souhlasím v tom, že společné jmění manželů je nadále bezpodílovým spoluvlastnictvím, tomuto závěru se do jisté míry bráním. Podle mě totiž obchodní podíl ve společném jmění manželů podle § 143 odst. 2 ObčZ (bod 2 mého schématu), nemůže vycházet z právního rámce uvedeného v § 114 odst. 3 ObchZ (a to zejména pokud jde o režim společného zástupce), neboť bychom logicky naráželi na nesoulad tohoto ustanovení s § 143 odst. 2 ObčZ, který explicitně vylučuje účast druhého manžela na společnosti. Ať už byla reference Nejvyššího soudu k § 114 odst. 3 ObchZ myšlena jakkoli, mnou zvolené schéma považuji za srozumitelnější právní konstrukci, která se vyhýbá poněkud sporným otázkám o tom, která část § 114 odst. 3

ObchZ je aplikovatelná na právní režim obchodního podílu nabytého podle § 143 odst. 2 ObčZ - aplikaci § 114 odst. 3 ObchZ totiž na tuto variantu obchodního podílu ve společném jmění zcela vylučují. Jakémukoli zjednodušení mého schématu na dvě (resp. tři) varianty existence obchodního podílu ve společném majetku více osob se proto bráním.

2. Společný obchodní podíl v užším smyslu

2.1 Úvodní poznámky

§ 114 odst. 3 ObchZ stanoví, že na vztahy mezi osobami, jimž náleží obchodní podíl, se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o spoluvlastnictví. Budeme-li vycházet z tradičního doktrinárního členění práv a povinností, jež jsou specifické pro spoluvlastnický vztah⁶, potom lze práva a povinnosti typické pro spolumajitelský vztah na společném obchodním podílu (v užším smyslu)⁷ rozčlenit schématicky na:

1. Práva a povinnosti týkající se vzájemného vztahu mezi spolumajiteli (tzv. společná práva spolumajitelů a hospodaření se společným obchodním podílem podle § 139 odst. 2 a 3 ObčZ),
2. Práva a povinnosti týkající se vztahu spolumajitelů ke třetím osobám (společnosti nebo jiným třetím osobám) ohledně společného obchodního podílu (§ 139 odst. 1 ObčZ),
3. Práva a povinnosti týkající se vztahu jednoho spolumajitele k ostatním spolumajitelům ohledně jeho podílu na společném obchodním podílu (§ 140 ObčZ).

Tohoto tradičního schématu se budu přidržovat v následujících kapitolách. Jedná se však toliko o pomocné schéma, na kterém, podle mého názoru, nelze ve všech ohledech lpět dogmaticky, neboť jednotlivé kategorie právních vztahů spjatých se společným obchodním podílem se do značné míry překrývají.

2.2 Společný zástupce

Ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ stroze předepisuje, že spolumajitelé obchodního podílu mohou svá práva z tohoto obchodního podílu vykonávat jen společným zástupcem. Problematika společného zástupce představuje okruh práv a povinností, který se týká vzájemného vztahu mezi spolumajiteli (okruh právních vztahů

⁶ Srov. např. Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. Občanský zákoník II. Praha : C.H. Beck, 2008, str. 823.

⁷ Budu-li v této části hovořit o společném obchodním podílu, mám tím na mysli společný obchodní podíl v užším smyslu tak, jak jsem ho vymezil v části I mé práce.

č. 1). Tento okruh práv a povinností má však významné normativními důsledky pro účely výkonu práv spolumajitelů ve vztahu ke společnosti (okruh právních vztahů č. 2). Jeho výklad proto považuji za klíčový.

Podle § 22 odst. 1 ObčZ je zástupcem ten, kdo je oprávněn jednat za jiného jeho jménem. Ustanovení § 23 ObčZ dále stanoví, že zastoupení vzniká na základě zákona nebo rozhodnutí státního orgánu (zákonné zastoupení) anebo na základě dohody o plné moci. Zástupcem tedy může být nejen zmocněnec, ale také zástupce určený rozhodnutím státního orgánu (opatrovník, poručník), resp. zástupce, u něhož zastoupení vzniká přímo ze zákona (např. rodič). Mám za to, že nebude příliš obvyklé, aby byli spolumajitelé obchodního podílu zastoupeni zákonným zástupcem při výkonu svých práv. Muselo by se totiž jednat o spolumajitele, kteří mají společného zákonného zástupce (např. by se muselo jednat o nezletilé sourozence, kteří mají společného rodiče). V těchto případech by tento společný zákonný zástupce spolumajitelů, podle mého názoru, nemusel zastupovat oba spolumajitele na základě dohody o plné moci⁸, avšak byl by limitován při výkonu práv za spolumajitele obchodního podílu ustanovením § 28 ObčZ, neboť by spravoval jejich majetek. Výkon práv ze společného obchodního podílu, který by přesahoval rámec běžných záležitostí by tak vyžadoval schválení soudu (takovou záležitostí by byla patrně např. změna společenské smlouvy, která by se dotýkala práv společníků, tedy i spolumajitelů obchodního podílu apod.).

Nejčastějším případem zastoupení však bude, podle mého názoru, případ, kdy spolumajitelé nebudou mít společného zákonného zástupce. V tomto případě bude jejich společným zástupcem osoba, kterou si zvolí a která je bude zastupovat jako jejich zmocněnec.

S ustanovením takového společného zástupce je bezpochyby spojeno sjednání dohody o plné moci (dohody o zastoupení, resp. zmocnění), na základě které se zástupce (v tomto případě zmocněnec) zavazuje zastupovat spolumajitele v dohodnutém rozsahu při výkonu práv ze společného obchodního podílu. Dohoda o plné moci bude přitom základem tzv. vnitřního vztahu mezi zmocniteli a zmocněncem a bude obsahovat zmocnění k výkonu určitého z práv společníka. Navenek vůči společnosti se poté zmocněnec bude prokazovat plnou mocí, která bude obsahovat oprávnění zmocněnce

⁸ Takovou dohodu by ostatně zákonný zástupce sjednával sám se sebou, pokud by se nerozhodnul, že bude práva ze společného obchodního podílu (který je v majetku osob, které zastupuje jako zákonný zástupce) vykonávat jiná osoba než zákonný zástupce sám.

jednat jménem zmocnitele (plná moc představuje v podstatě důkaz o existenci výše uvedeného vnitřního vztahu). Rozsah zmocněncova oprávnění v plné moci by měl odpovídat dohodě o plné moci (vnitřnímu vztahu mezi zmocniteli a zmocněncem). Spolumajitelům bych proto nedoporučoval udělit společnému zástupci generální plnou moc. Omezení vymezená v rámci dohody o plné moci totiž nemají vůči třetím osobám žádné právní účinky podle § 32 odst. 2 ObčZ (spolumajitelům by tak zůstala jen možnost požadovat náhradu škody po svém zmocněnci, a to na základě jeho porušení smluvní povinnosti vymezené v dohodě o plné moci).

V této souvislosti je poměrně diskutabilní, zda je potřeba k určení rozsahu zmocnění společného zástupce dohoda všech spolumajitelů obchodního podílu, anebo postačí k jeho určení rozhodnutí spolumajitelů podle § 139 odst. 2 ObčZ, učiněné v rámci hospodaření se společným obchodním podílem.

Při řešení výše uvedené otázky vycházím z právní interpretace příslušných ustanovení občanského zákoníku o podílovém spoluvlastnictví. V rámci právní úpravy podílového spoluvlastnictví právní věda rozlišuje mezi 1) tzv. společnými právy spoluvlastníků, u kterých se vyžaduje souhlas všech spoluvlastníků a 2) hospodařením se společnou věcí podle § 139 odst. 2 a 3 ObčZ, u něhož se aplikuje princip majorizace. Důvodem tohoto rozlišování je názor, že některé záležitosti týkající se společné věci nelze řešit v režimu hospodaření se společnou věcí podle § 139 ObčZ. Poukazuje se přitom na to, že smyslem ustanovení § 139 ObčZ je umožnit potřebná řešení v rámci existujícího spoluvlastnického vztahu, a nikoli umožnit jeho změnu nebo zrušení proti vůli některého ze spoluvlastníků⁹. Jinými slovy se rozlišuje mezi úkony, které lze podřadit pod právní režim hospodaření se společnou věcí (§ 139 ObčZ), v jehož rámci se uplatňuje princip majorizace (s možnou ingerencí soudu podle § 139 odst. 3 ObčZ) a mezi úkony, u kterých dochází k celkové změně spoluvlastnického vztahu v některé z jeho podstatných složek (předmět, osoba, kvalitativní stránka apod.). Toto rozlišování mi přijde přiléhavé. Přestože současný občanský zákoník toto rozlišování explicitně neupravuje, existence tzv. společných práv spoluvlastníků byla reflektována nejen v

⁹ Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J. Občan a vlastnictví v českém právním řádu. Praha : Linde, 2002, str. 216.

§ 828 obecného zákoníku občanského (ABGB), ale vrací se k němu rovněž § 973 návrhu nového občanského zákoníku¹⁰.

Mám za to, že podle toho, co bude obsahem dohody o plné moci mezi společným zástupcem a spolumajiteli obchodního podílu (obsahem vnitřního vztahu) se bude odvíjet také způsob volby společného zástupce a vymezení rozsahu jeho zmocnění v dohodě o plné moci. Dohoda všech spolumajitelů, podle mého názoru, bude nutná, jestliže bude potřeba, aby společný zástupce vykonal práva společníka, v jejichž souvislosti může dojít ke změně samotné podstaty společného obchodního podílu (tj. aby vykonal tzv. společná práva spolumajitelů tak, jak jsem je obecně vymezil výše). Za takový výkon práva bych považoval např. hlasování o zrušení společnosti s likvidací [§ 125 odst. 1 písm. i) ObchZ]. V těchto případech by docházelo k zásadní kvalitativní změně spolumajitelského vztahu v rámci společného obchodního podílu, kterou by, podle mého názoru, nešlo řešit ingerencí soudu podle § 139 odst. 3 ObčZ. Jinými slovy by v těchto případech docházelo k „likvidaci“ majetku jednotlivých spolumajitelů, aniž by k takové „likvidaci“ udělili spolumajitelé souhlas. Takové případy bych se proto zdráhal podřadit pod právní režim hospodaření se společnou věcí (§ 139 odst. 2, 3 ObčZ), neboť se nejedná o řešení v rámci existujícího spolumajitelského vztahu, ale o jeho zásadní kvalitativní změnu (potenciálně proti vůli některého ze spolumajitelů).

V ostatních případech by, podle mého názoru, bylo možné určit společného zástupce (včetně rozsahu jeho zmocnění) na základě aplikace principu majorizace (§ 139 odst. 2 a 3 ObčZ). V této souvislosti se argumentuje zejména stejnou úrovní právní ochrany. Poukazuje se na to, že není žádný důvod založit vyšší stupeň právní ochrany spolumajitelů obchodního podílu, než jaká je poskytována spoluvlastníkům věci¹¹.

Dělení mezi společnými právy spolumajitelů a hospodařením se společným obchodním podílem je, podle mého názoru, nutno řešit kasuisticky (na základě určitých abstraktních indicií, které jsem uvedl výše). Ostatně ani občanský zákoník nevymezuje nějak obecněji úkony, ke kterým je vyžadován jednomyslný souhlas spolumajitelů a

¹⁰ Na druhou stranu současná učebnice občanského práva řadí pod režim hospodaření se společnou věcí (ovládaný principem majority) i případy změny podstaty věci či změny její funkce (srov. *Knappová, M., Švestka, J., Dvůrák, J. a kol.* Učebnice Občanské právo hmotné. Sv. I. 4. vyd. Praha : ASPI, 2005, str. 373). Podle mého názoru se však jedná spíše o minoritní stanovisko.

¹¹ *Eliáš, K.* Společný obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným: Mnoho otázek a málo odpovědí. *Obchodní právo*, 1996, č. 3.

v praxi je tak vždy otázkou výkladu, zda lze příslušný právní úkon podřadit pod úpravu hospodaření se společnou věcí (§ 139 odst. 2 a 3 ObčZ)¹².

Odborná literatura dále uvádí, že jestliže bylo potřebnou většinou přijato rozhodnutí o udělení plné moci, může již dohodu o plné moci se zmocněncem uzavřít kterýkoli ze spolumajitelů obchodního podílu¹³. S tímto názorem se ztotožňuji, přestože v praxi takový postup může vzbuzovat pochybnosti zejména ze strany zodpovědné společnosti. Myslím si rovněž, že nepanují pochybnosti o tom, že v případě, že nastane při určování společného zástupce, popř. při vymezení pokynů, v jejichž intencích má společný zástupce jednat, rovnost hlasů, anebo nedosáhne-li se většiny anebo dohody, rozhodne o určení společného zástupce na návrh kteréhokoliv ze spolumajitelů soud (přiměřené použití druhé věty § 139 odst. 2 ObčZ).

Podle § 114 odst. 3 ObchZ vykonávají spolumajitelé svá práva ze společného obchodního podílu společným zástupcem. V této souvislosti je, podle mého názoru, nutno položit si otázku, zda je společný zástupce nutný, pokud jde o výkon práv jen ve vztahu ke společnosti, anebo zda je společný zástupce nutný rovněž k výkonu práv vůči třetím osobám. Jestliže obchodní podíl představuje účast společníka na společnosti a z této účasti plynoucí práva a povinnosti, pak výkonem práv z obchodního podílu je výkon práv plynoucí z účasti na společnosti. Z toho vyplývá, že podmínku ustanovení společného zástupce za účelem výkonu práv z obchodního podílu je nutno, podle mého názoru, dodržet jen pokud jde o vztahy mezi spolumajiteli a společností. Přes velmi širokou dikci navíc § 114 odst. 3 věta druhá ObchZ, podle mého názoru, reguluje toliko vystupování spolumajitelů prostřednictvím společného zástupce na valné hromadě společnosti (tj. zejména při hlasování). Pokud tyto závěry připustíme, potom lze uzavřít, že budou-li vystupovat spolumajitelé obchodního podílu v právních vztazích mimo rámec jejich účasti na společnosti, nepůjde již o výkon práv z obchodního podílu, ale o výkon práv k obchodnímu podílu jakožto předmětu právních vztahů (jiné majetkové hodnotě). Pokud tedy dojde např. k prodeji společného obchodního podílu jako celku, mohou právoplatně uzavřít smlouvu o převodu všichni jeho spolumajitelé a nemusí si za tím účelem volit společného zástupce (k jehož zmocnění by byl navíc nutný souhlas všech spolumajitelů). Obdobně lze, podle mého názoru, argumentovat i pokud by šlo např. o uzavření dohody o ukončení účasti ve společnosti. Podle mě lze totiž stěží

¹² Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. Občanský zákoník II. Praha : C.H. Beck, 2008, str. 824.

¹³ Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006., str. 95.

argumentovat tím, že by taková dohoda byla neplatná (pro absenci společného zástupce pro tento právní úkon) v případě, že by ji podepsali všichni spolumajitelé, kteří by tak vyjádřili svou vůli jakožto jediného (kolektivního) společníka.

2.3 Spolumajitelská solidarita (aktivní a pasivní)

Při přiměřené aplikaci ustanovení o (podílovém) spoluvlastnictví je nutno se také zabývat otázkou aktivní a pasivní solidarity spolumajitelů. Tyto otázky se týkají druhého okruhu právních vztahů, tedy práv a povinností týkajících se vztahu spolumajitelů ke třetím osobám ohledně společného obchodního podílu.

Ustanovení § 139 odst. 1 ObčZ stanoví, že z právních úkonů týkajících se společné věci jsou oprávněni a povinni všichni spoluvlastníci společně a nerozdílně. Toto ustanovení, které zakotvuje aktivní a pasivní solidaritu lze, podle mého názoru, aplikovat na společný obchodní podíl pouze zčásti. Vzhledem k tomu, že § 114 odst. 3 ObchZ obsahuje zcela jasné ustanovení, že práva ze společného obchodního podílu (práva společníka plynoucí z účasti na společnosti) mohou jeho spolumajitelé vykonávat jen společným zástupcem, pak je podle mého názoru aktivní spolumajitelská solidarita v tomto ohledu do značné míry omezena.

Aktivní solidarita spočívá v tom, že v právním vztahu vystupuje více věřitelů, z nichž každý může po dlužníku požadovat celé identické plnění. Dlužník je povinen plnit jen jednou a uspokojí-li jednoho ze solidárních věřitelů, solidární závazek tím zaniká a ostatní věřitelé již po něm nemohou nic žádat¹⁴. V rámci právní úpravy solidarity v závazkově právních vztazích se dále, podle mého názoru, projevují prvky zastoupení. Proto každý ze spoludlužníků nebo spoluvěřitelů může být považován za zástupce ostatních spoludlužníků nebo spoluvěřitelů. Vzhledem k tomu, že § 114 odst. 3 ObchZ obsahuje ve vztahu k výkonu práv z obchodního podílu ke společnosti to, že budou vykonávána společným zástupcem, potom je možnost zastoupení jiným spolumajitelem na straně věřitelské, podle mého názoru, vyloučena (pokud nebude společným zástupcem). Obchodní zákoník je v tomto smyslu zvláštním právním prepisem, který vylučuje, aby byl zástupcem všech spolumajitelů každý jednotlivý spolumajitel obchodního podílu, a to přesto, že mezi právní úpravou v občanském

¹⁴ Volně citováno podle Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. Občanský zákoník II. Praha : C.H. Beck, 2008, str. 765.

zákoníku (§ 139 odst. 1 ObčZ) a právní úpravou v obchodním zákoníku (§ 114 odst. 3 ObchZ) panují v tomto smyslu terminologické odlišnosti. Pokud tedy z právních úkonů týkajících se společného obchodního podílu (resp. při výkonu práv z obchodního podílu) vznikne spolumajitelům nějaké právo, je toto právo oprávněn, podle mého názoru, uplatňovat pouze společný zástupce spolumajitelů, který jedná jejich jménem a pouze tomuto společnému zástupci má být z titulu existence tohoto práva plněno. Jinými slovy pohledávku odpovídající např. právu na podíl na zisku nemůže společnost splnit tak, že bude plnit kterémukoli ze spolumajitelů obchodního podílu (jak by tomu bylo za běžných okolností v rámci aktivní solidarity), ale oprávněnou osobou k tomuto plnění bude společný zástupce spolumajitelů, resp. společný zástupce, kterého si za účelem výkonu tohoto práva spolumajitelé zvolí (byť společný zástupce nebude věřitelem).

Mám za to, že se jedná mimo jiné o důsledek toho, že spolumajitel obchodního podílu sám o sobě nemá statut společníka, přestože je mu tento statut do jisté míry přiznáván, pokud jde o spolumajitelské povinnosti plynoucí ze společného obchodního podílu (tedy v rámci pasivní spolumajitelské solidarity – srov. dále).

Je samozřejmě otázkou, jak pluralitu věřitelů v rámci společného obchodního podílu terminologicky označovat. Jejich pluralitu lze, podle mého názoru, označit jako co do obsahu redukovanou aktivní solidaritu *sui generis*, avšak jen proto, že pro označení této mnohosti věřitelů právní věda nenabízí vhodnější alternativu.

Pokud by šlo o právní vztahy vzniklé při výkonu práv vztahujících se k obchodnímu podílu, avšak plynoucích z jiného zdroje než ze vztahu spolumajitelů a společnosti¹⁵, pak by se, podle mého názoru, uplatnila aktivní solidarita spolumajitelů v plném rozsahu, neboť výkon těchto práv by nebyl omezen požadavkem existence společného zástupce (srov. rovněž výše). Z toho vyplývá, že např. k přijetí úplaty za postoupení pohledávky odpovídající podílu na zisku, o kterém rozhodla valná hromada, by byl oprávněn kterýkoli ze spolumajitelů obchodního podílu.

¹⁵ V teoretické rovině lze uvažovat např. o postoupení pohledávky odpovídající právu na podíl na zisku, a to při analogické aplikaci ustanovení § 156a ObchZ (ve spojení s § 178 odst. 12 ObchZ) na práva spjatá s obchodním podílem. V těchto případech totiž dochází ke konkretizaci abstraktního práva na podíl na zisku do podoby závazku společnosti vůči společníkovi, jehož splacení se může společník samostatně domáhat, neboť stojí mimo obchodní podíl jako takový. Srov. např. *Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J.* Kurs obchodního práva : právnické osoby jako podnikatelé. Praha : C.H.Beck, 2005, str. 192.

Na rozdíl od aktivní spolumajitelské solidarity, u které jsem uváděl, že je do značné míry omezena, pasivní spolumajitelská solidarita se, podle mého názoru, u společného obchodního podílu uplatní v celém rozsahu. § 114 odst. 3 ObchZ zakotvuje pasivní solidaritu ve vztahu ke splacení vkladu. Výslovná úprava pasivní solidarity jen ve vztahu ke splacení vkladu je právní vědou označována jako problematická. Při výkladu tohoto ustanovení lze totiž výkladem a contrario dovozovat, že v ostatních směrech spolumajitelé obchodního podílu společně a nerozdílně zavázáni nejsou¹⁶. Myslím si, že tento závěr je logický a zcela odůvodněný. Přesto se kloním k většinovému názoru právní vědy o tom, že je dána pasivní solidarita rovněž ve vztahu k jiným závazkům spolumajitelů obchodního podílu¹⁷.

V rámci pasivní spolumajitelské solidarity se do jisté míry prolamuje skutečnost, že společníkem jsou jen všichni spolumajitelé dohromady. Při uplatnění pasivní spolumajitelské solidarity má totiž de facto postavení společníka každý ze spolumajitelů obchodního podílu. Tak např. může být každý ze solidárně zavázaných spolumajitelů vyzván k zaplacení vkladu do základního kapitálu společnosti, každý ze spolumajitelů bude mít za podmínek uvedených v § 121 ObchZ povinnost přispět na vytvoření vlastního kapitálu příplatkem mimo základní kapitál (tzv. příplatkovou povinnost) apod. Přestože jsou v těchto případech ukládány jednotlivým spolumajitelům povinnosti společníka, za společníka je nepovažují. Tato skutečnost má význam zejména pro účely mé další argumentace.

Rád bych rovněž zdůraznil, že pasivní solidarita se nevztahuje jen k peněžitým závazkům, ale rovněž k nepeněžitým plněním a povinnostem, ke kterým je společník zavázán podle zákona, společenské smlouvy či z jiného právního důvodu. Tak např. povinnost loajality¹⁸ společníka dopadá na všechny spolumajitele obchodního podílu a případné porušování této povinnosti některým ze spolumajitelů může mít proto významné právní konsekvence i pro ostatní spolumajitele. Je potom na nich, aby usměrnili chování „neloajálního“ spolumajitele a pokud by to nebylo možné, měli by se buď dohodnout na zrušení spolumajitelského vztahu, anebo se domáhat zrušení

¹⁶ Tento názor se objevil např. v *Eliáš, K. Obchodní společnosti (Základní otázky)*. Praha : C.H. Beck, 1994, str. 222.

¹⁷ Srov. např. *Eliáš, K. Společný obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným: Mnoho otázek a málo odpovědí*. Obchodní právo, 1996, č. 3; *Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným*. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 90 a násl.; *Dědič, J., Kunešová - Skálová, J. Společnost s ručením omezeným z právního a účetního pohledu*. Praha : Polygon, 1999, str. 230.

¹⁸ Judikována např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006.

spolumajitelství k jejich společnému obchodnímu podílu soudní cestou. Závažné porušování povinnosti loajality nebo jiné nepeněžité povinnosti společníka totiž může vést i ke zrušení účasti ve společnosti podle § 149 ObchZ. Tato skutečnost by pak nesporně dopadla i na ostatní spolumajitele.

2.4 Princip jednotnosti obchodního podílu

§ 114 odst. 2 ObchZ stanoví, že každý společník může mít pouze jeden obchodní podíl. Jestliže se společník účastní dalším vkladem, zvyšuje se odpovídajícím způsobem jeho vklad, popřípadě i jeho obchodní podíl. Jedná se o vyjádření principu o tzv. jednotnosti obchodního podílu. Obecně přijímaným názorem právní vědy, který se uplatňuje také v praxi soudů je to, že princip jednotnosti obchodního podílu vylučuje případ, aby se spolumajitelem dalšího obchodního podílu stala osoba, která je již společníkem¹⁹. S tímto názorem jsem se dlouhou dobu rovněž ztotožňoval, avšak v současné době nad ním pochybuji. Důvodem mého rezervovaného stanoviska je především to, že doktrinární lpění na tomto principu i ve vztahu k nabývání spolumajitelských podílů na (dalším) obchodním podílu přináší v praxi nemalé problémy, a to zejména v případech, kdy dochází k přechodům obchodního podílu v rámci řízení o dědictví.

Jako příkladovou situaci zvolím případ, kdy dojde k úmrtí majitele obchodního podílu, který odkázal v závěti svůj obchodní podíl dvěma dědicům - osobě A, která s ním byla společníkem v příslušné společnosti a dále osobě B, která je např. jeho dítětem. V rámci řízení o dědictví bude nutno řešit otázku, jakým způsobem se vypořádat s principem jednotnosti obchodního podílu, který, jak jsem uvedl výše, se podle většinového názoru právní vědy vztahuje rovněž na případ, kdy se má spolumajitelem dalšího obchodního podílu stát osoba, která je již společníkem. Podle tohoto názoru tedy nelze připustit, aby osoba A zůstala nadále majitelem svého vlastního obchodního podílu a aby zároveň s osobou B nabyla do společného majetku zůstavitelův obchodní podíl. Právní věda nabízí řešení²⁰, které spočívá v tom, že při nabytí obchodního podílu osobou A dojde ke spojení jejího obchodního podílu

¹⁹ Srov. např. *Eliáš, K.* Společnost s ručením omezeným. Praha : Prospektrum, 1994, str. 81; *Dědič, J.* Obchodní zákoník - Komentář Díl II. Praha : Polygon, 2002, str. 1028; *Bartošíková, M., Štenglová, I.* Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 89 a násl.

²⁰ *Bartošíková, M., Štenglová, I.* Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 89.

s obchodním podílem zůstavitele (resp. podílu na něm) a v důsledku tohoto spojení dojde k sečtení vkladů, takže se z původně dvou obchodních podílů stane jediný společný obchodní podíl, který bude mít osoba A ve společném majetku s osobou B (jakožto druhým dědicem zůstavitele). Při tomto řešení si nelze nevšimnout, že zde dochází ke zhoršení právního postavení osoby A, jež již nedisponuje vlastním obchodním podílem, ale disponuje jediným obchodním podílem, který (přestože je větší než její původní obchodní podíl) je společným obchodním podílem se všemi normativními důsledky, o kterých byla řeč výše. Osobě A byl tedy v důsledku právní skutečnosti (úmrtí zůstavitele) odebrán statut společníka a možnost samostatně disponovat se samostatným obchodním podílem.

Druhým řešením, o kterém právní věda rovněž uvažuje²¹ je rozdělení společného obchodního podílu ve společném majetku. Osoba A by v tomto případě zůstala nadále majitelem svého obchodního podílu a v rámci řízení o dědictví by nabyla společně s osobou B podíl na společném obchodním podílu, který byl předmětem dědictví. Následně by pak mělo dojít buď k rozdělení společného obchodního podílu, anebo k převodu obchodního podílu, resp. k převodu podílu na společném obchodním podílu. S řešením uvedeným v předchozí větě se již neztotožňuji. Důvodem mého nesouhlasu s tímto řešením je nejen praktická neexistence prostředků donucení pro osobu A k následným dispozicím se společným obchodním podílem (resp. s podíly na něm), ale také neodůvodněná nekonzistentnost právních závěrů o nepřípustnosti prolomení principu jednotnosti obchodního podílu. Podle obecně přijímaného stanoviska právní vědy by totiž tímto řešením došlo k zakázanému právnímu stavu²², který by mohl teoreticky trvat věčně. Jediný způsob, jak donutit příslušné osoby k následným dispozicím s obchodním podílem zůstavitele by tak mohla být jen nepřípustnost zápisu výsledků řízení o dědictví do obchodního rejstříku, a to až do doby, než dojde k výše uvedeným následným dispozicím s příslušným obchodním podílem, resp. s podíly na něm. Může být také otázkou, zda by rejstříkové soudy přijaly takovou konvalidaci, neboť jejím východiskem by byl, podle zastávaného názoru právní vědy, nepřípustný právní stav.

²¹ Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 89.

²² Na tuto skutečnost poukazují i autorky tohoto právního závěru. Srov. Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 89. Mám proto za to, že se přiklánějí spíše k prvnímu řešení, které však rovněž není ideální.

Jistým východiskem by mohl být postup soudů při děděni členského podílu v bytovém družstvu, kde soud může potvrdit nabytí členského podílu i více dědicům (kteří nejsou manžely). Těmto dědicům však nemůže být potvrzen přechod nájemního práva podle ustanovení § 706 odst. 3 ObčZ, a to proto, že společný nájem družstevního bytu je přípustný jen mezi manžely. I zde bude nutné vypořádání společného členského podílu tak, aby byla majitelem jen jedna osoba (popř. manželé). V těchto případech je však motivace dotčených osob vzhledem k nemožnosti užívání družstevního bytu silnější než „hrozba“ tím, že nedojde k zápisu výsledků řízení o dědictví do obchodního rejstříku. Zakonzervování právního stavu, který by nebyl zapsán do obchodního rejstříku by tak mělo celou řadu dalších úskalí rovněž ve vztahu ke společnosti a také vůči třetím osobám.

Podle mého názoru by měla být stanoviska právní vědy i praxe ve výše uvedeném ohledu přehodnocena a přechody obchodních podílů do společného majetku více osob by měly být možné bez ohledu na již existující účast těchto osob ve společnosti. Již výše jsem naznačil, že jednotlivé spolumajitele obchodního podílu nepovažuji za společníky. Důvodem mého postoje je skutečnost, že reálné postavení společníka nabývají spolumajitelé pouze v případě výkonu povinností společníka, a to v rámci pasivní spolumajitelské solidarity, o které byla řeč výše. Pokud jde o práva společníka, je jejich přímý výkon spolumajitelům upírán, a to pro existenci redukované aktivní solidarity *sui generis*, v rámci níž sice spolumajitelé vystupují jako věřitelé práv společníka (pravděpodobně v postavení společně a nerozdílně oprávněných věřitelů), avšak k jejich výkonu potřebují společného zástupce, přičemž společnost se nemůže zprostit svého závazku vůči spolumajitelům tím, že bude plnit kterémukoli z nich (k argumentaci srov. výše). Právní postavení spolumajitelů tedy neodpovídá právnímu postavení společníka a společníkem jsou tak jedině všichni spolumajitelé obchodního podílu dohromady²³. Jednotliví spolumajitelé postavení společníka nemají, neboť ve vztahu k právům i povinnostem společníka vystupují v rámci věřitelské a dlužnické plurality, tedy v rámci aktivní a pasivní solidarity. K tomuto závěru se přikláním přesto, že lze rovněž přijmout názor, že společníky jednotliví spolumajitelé jsou, přestože jejich

²³ Obdobně srov. např. *Bartošíková, M., Štenglová, I.* Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 90; *Eliáš, K.* Společný obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným: Mnoho otázek a málo odpovědí. *Obchodní právo*, 1996, č. 3.

práva jsou redukována²⁴. I když by se mohlo zdát, že se v těchto případech jedná jen o doktrinární označování jednoho a téhož právního stavu jinými výrazy²⁵, má podle mě jednoznačný závěr o tom, že spolumajitelé nejsou společníky zásadní význam. Pokud totiž tento závěr připustíme, potom se lze, podle mého názoru, vymanit z normativního dopadu (nejen) principu jednotnosti obchodního podílu podle § 114 odst. 2 ObchZ a umožnit tak nabývání spolumajitelských podílů na společném obchodním podílu i majitelům jiných obchodních podílů v téže společnosti. Požadavek obchodního zákoníku o tom, že každý SPOLEČNÍK může mít jen jeden obchodní podíl by totiž byl splněn, neboť na spolumajitele obchodního podílu se jako na společníka nehledí.

Tento přístup by navíc vyřešil celou řadu problémů, o kterých byla řeč výše. Osoba A by tak nebyla nucena se v důsledku nastalé právní skutečnosti (smrti zůstavitele, který byl společníkem ve společnosti) vzdát svého výlučného obchodního podílu. Popř. by osoba A nebyla nucena k následným dispozicím s obchodním podílem zůstavitele (resp. s podíly na něm) jen proto, že by výsledky řízení o dědictví nemohly být zapsány do obchodního rejstříku.

Mám dále za to, že by tato možnost měla být umožněna pouze v případech přechodů obchodních podílů. V opačných případech bych „vlastnictví“ jednoho obchodního podílu a existenci podílu na jiném obchodním podílu nepřipustil, a to s poukazem na neplatnost ujednání, která obchází zákon (§ 39 ObčZ). Tento způsob nabývání podílů na dalších obchodních podílech by totiž mohl být snadno zneužitelný mimo jiné proto, že podíl na společném obchodním podílu je pravděpodobně nepostižitelný exekucí (o tomto srov. níže). Mám tedy za to, že by tyto závěry měly být podrobněji přezkoumány, a to s ohledem na všechny možné důsledky, které by mohly mít z hlediska právní úpravy společnosti.

2.5 Převody společného obchodního podílu a podílů na něm

Pokud jde o převody společného obchodního podílu jako celku, panují v této souvislosti otázky, zda je nutné k převodu podpis společného zástupce na smlouvě o

²⁴ Srov. *Pelikánová, I.* Komentář k Obchodnímu zákoníku - 2.díl. Praha : Linde, 2001, str. 394.

²⁵ V právní vědě někdy dochází k situacím, kdy je jedna skutečnost podřazována pod jiné právní pojmy. Např. německá právní věda hledí na rozhodnutí valné hromady jako na právní úkon *sui generis*. Česká právní věda naopak označuje rozhodnutí valné hromady zpravidla jako jinou právní skutečnost. Jedná se však o dvě strany téže mince (obě strany totiž poukazují na specifika týkající se důvodů neplatnosti rozhodnutí valné hromady).

převodu o obchodního podílu (k jehož zvolení a vymezení rozsahu zmocnění za tímto účelem by byl nesporně nutný souhlas všech spolujemajitelů). Již dříve jsem uvedl, že zastávám názor, že požadavek společného zástupce se vztahuje na výkon práv plynoucích z účasti na společnosti, resp. na výkon práv společníka ve vztahu ke společnosti pokud jde o účast na valné hromadě. Převod společného obchodního podílu je výkonem práv k obchodnímu podílu jakožto k předmětu právních vztahů, a proto ustanovení společného zástupce za tímto účelem není nutné.

Mnohem více otázek se objevuje pokud jde o převody spolujemajitelských podílů na společném obchodním podílu. V první řadě je, podle mého názoru, nutno řešit formální požadavky tohoto právního úkonu. Smlouva by měla být pravděpodobně z praktických důvodů písemná, a to přesto, že písemnou formu žádné ustanovení zákona neukládá. To obdobně platí i pro případ úředního ověření podpisů na takové smlouvě. O analogické aplikaci ustanovení § 115 ObchZ o převodech obchodního podílu se vedly diskuse (které neskončily jednoznačným závěrem) a doporučení ohledně písemné formy takové smlouvy a úředně ověřených podpisů je tedy spíše pragmatické²⁶.

Další otázkou je také to, zda je nutný souhlas k převodu spolujemajitelského podílu udělený valnou hromadou společnosti, resp. do jaké míry aplikovat § 115 ObchZ i na převody spolujemajitelských podílů. Na tuto otázku lze v teoretické rovině odpovědět v podstatě trojím způsobem, když lze:

1. aplikovat § 115 ObchZ na základě extenzivního výkladu i na případy převodu spolujemajitelských podílů,
2. aplikovat § 115 ObchZ postupem per analogiam legis,
3. aplikovat obecnou úpravu týkající se právních úkonů při převodech spoluvlastnických podílů na movitých věcech a vyloučit tak analogickou aplikaci § 115 ObchZ (pokud společenská smlouva nestanoví jinak – srov. rovněž níže).

První z uvedených možností vylučuji, neboť aplikace § 115 ObchZ na základě extenzivního výkladu již, podle mého názoru, opouští samotný rámec právní normy, která dopadá na převody obchodních podílů. Podle mého názoru by se extenzivním výkladem doplnila nejen litera samotného zákona, avšak rovněž jeho smysl, zásadní právní myšlenka, což považuji z hlediska zásad extenzivního výkladu za nepřijatelné.

²⁶ Srov. Eliáš, K. Společný obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným: Mnoho otázek a málo odpovědí, *Obchodní právo*, 1996, č. 3; Dvořák, T. Společnost s ručením omezeným. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha : ASPI, 2005, str. 116 a násl.

Pokud jde o analogickou aplikaci § 115 ObchZ na převody spolumajitelských podílů, i zde mám jisté pochybnosti²⁷. Skepticky se stavím k aplikaci § 115 ObchZ zejména z toho důvodu, že bychom použitím tohoto ustanovení omezili dispoziční oprávnění spolumajitelů při nakládání se spolumajitelským podílem.

Podle právníkové literatury, která se zabývá otázkou analogie je zřejmé, že případ explicitně zákonem neřešený se má posoudit podle normy, jež ho nekryje, jsou-li 1) podstatné rysy jeho skutkové podstaty blízce podobné té skutkové podstatě, s níž zákon výslovně spojuje nějaké právní důsledky, 2) skutková podstata právním předpisem upravená se od té, na niž má být příslušná norma aplikována analogicky, liší ve znacích co do charakteru podružných, a zároveň 3) tu je i sociální potřeba (účel, ratio legis) aplikovat určitou normu i na jinou skutkovou podstatu²⁸. Přestože považuji první i druhou podmínku použití analogie za splněnou, mám určité výhrady k existenci třetí podmínky, tj. sociální potřeby pro použití analogie.

Důvodem mé skepse je to, že by se v tomto případě využívalo analogie, aniž by byl dán pro její použití naléhavý právní zájem, který by spočíval v existenci smluvní dispozicí nezacelitelné mezery v právu. Zásah do dispozičních oprávnění spolumajitele obchodního podílu by představoval zásah do svobody účastníka soukromoprávního vztahu, který by však nebyl odůvodněn existencí legitimního právního zájmu na tom, aby společnost byla relativně uzavřená vůči změnám v osobách společníků. Jinými slovy by se dal, podle mého názoru, kvalifikovat požadavek dodržení díkce § 115 ObchZ jako zásah do svobody jednotlivce (čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod) a pokud bychom tento závěr připustili, mohlo by se jednat o tzv. nepravou mezeru v právu, pro jejíž použití absentuje shora uvedený legitimní zájem²⁹. Mám totiž za to, že prostředky na ochranu relativní uzavřenosti společnosti právní řád společníkům poskytuje, a to za předpokladu, že společenská smlouva upraví výslovně právní režim převodu spolumajitelských podílů (jsem toho názoru, že vůči spolumajitelům bude taková společenská smlouva závazná z titulu jejich pasivní solidarity).

²⁷ K analogické aplikaci vybízí např. *Dědič, J.* Obchodní zákoník - Komentář Díl II., Praha : Polygon, 2002, str. 1028.

²⁸ Citováno podle *Eliáš, K.* Obdoba (Poznámky k analogii v právu). Právník, 2003, číslo 2, str. 98.

²⁹ K výkladu pojmu „nepravá mezera“ srov. např. *Eliáš, K.* Obdoba (Poznámky k analogii v právu). Právník, 2003, číslo 2, str. 113.

Dále platí, že ne každé mlčení zákona představuje mezeru ve smyslu defektu práva, jež je nezbytně nutné vždy „napravit“ zaplněním mezery³⁰. Navíc lze, podle mého názoru, argumentovat rovněž přiměřeným použitím ustanovení o převodech spoluvlastnických podílů (na movitých věcech) – tedy spíše občanskoprávní analogií. Ostatně i zákonodárce spíše vybízí k přiměřenému použití ustanovení o spoluvlastnictví v § 114 odst. 3 ObchZ (byť v jiném kontextu a pro jiný okruh právních vztahů). Přestože si tedy nemyslím, že by se měl výklad ustanovení o společném obchodním podílu zcela odpoutat od rámce, na kterém je vybudována právní úprava obchodních společností (což ostatně ukazují v kapitole o zastavení podílů na společném obchodním podílu, u kterého analogii § 117a ObchZ připouštím), nelze, podle mého názoru, popírat ani tyto argumenty.

Vzhledem k řečenému se proto zdráhám učinit kategorický závěr o tom, že se na převody spolumajitelských podílů bude analogicky aplikovat právní úprava, která se týká převodů obchodních podílů. Z pragmatických důvodů však samozřejmě doporučuji dodržet právní režim uvedený v § 115 ObchZ i na převody spolumajitelských podílů. Zároveň doporučuji, aby se společnost vyhnula případným výkladovým nejasnostem tím, že společenská smlouva bude myslet i na alternativu převodu spolumajitelského podílu, neboť případy jeho vzniku nelze vyloučit³¹.

Z přiměřené aplikace ustanovení o podílovém spoluvlastnictví vyplývá, podle mého názoru, existence zákonného předkupního práva podle § 140 ObčZ. Toto zákonné předkupní právo se vztahuje na případy převodu spolumajitelského podílu na společném obchodním podílu a uplatní se za předpokladu, že nepůjde o převod spolumajitelského podílu na osobu blízkou (§ 116 a 117 ObčZ). V této otázce, podle mého názoru, panuje v odborné literatuře shoda.

2.6 Zrušení spolumajitelství k obchodnímu podílu a jeho vypořádání

Z přiměřeného použití ustanovení o podílovém spoluvlastnictví vyplývá, podle mého názoru, možnost zrušení spolumajitelství k obchodnímu podílu a jeho následného

³⁰ Eliáš, K. Obdoba (Poznámky k analogii v právu). Právník, 2003, číslo 2, str. 101.

³¹ K různým způsobům vzniku společného obchodního podílu (v užším smyslu) srov. např. Dědič, J. Obchodní zákoník - Komentář Díl II. Praha : Polygon, 2002, str. 1028.

vypořádání, a to buď dohodou (§ 141 odst. 1 ObčZ), anebo soudním rozhodnutím (§ 142 ObčZ).

2.6.1 Zrušení a vypořádání dohodou

Podle § 141 odst. 1 ObčZ se mohou spolumajitelé dohodnout o zrušení spolumajitelství a o vzájemném vypořádání. Pokud jde o formu takové dohody, objevuje se právní názor, že by dohoda měla být písemná a měla by mít úředně ověřené podpisy. Dohoda o vypořádání spolumajitelství k obchodního podílu totiž podle tohoto názoru představuje právní úkon týkající se změny společnosti, a proto formální požadavky takového úkonu vyplývají z ustanovení § 63 ObchZ³². S tímto názorem se ztotožňuji a rovněž z ryze pragmatických hledisek je vhodné uzavřít takovou dohodu písemně a opatřit ji úředně ověřenými podpisy.

Předmětem dohody o zrušení a vypořádání společného obchodního podílu, podle mého názoru, může být rovněž jeho rozdělení. I právní praxe rozdělení obchodního podílu v rámci dohody o zrušení a vypořádání společného obchodního podílu respektuje. Toto rozdělení je však možné jen za předpokladu, že bude dodržena minimální výše vkladu do základního kapitálu společnosti (§ 109 odst. 1 ObchZ). Navíc je nutno dbát na to, že společnost může mít nejvíce padesát společníků (§ 105 odst. 3 ObchZ). Je pravdou, že v tomto případě je nutno odůvodnit vyloučení aplikace ustanovení § 117 ObchZ, které připouští rozdělení obchodního podílu jen při jeho převodu nebo přechodu na dědice nebo právního nástupce společníka. Vzhledem k tomu, že § 114 odst. 3 ObchZ odkazuje na přiměřené použití ustanovení o spoluvlastnictví, potom lze považovat rozdělení obchodního podílu podle § 141 odst. 1 ObčZ za rozšíření případů, v rámci nichž může dojít k rozdělení obchodního podílu. Uplatnění § 117 ObchZ tedy platí pouze v případě, nestanoví-li zákon jinak, což také obchodní zákoník činí v § 114 odst. 3, a to odkazem na přiměřené použití ustanovení o spoluvlastnictví. Jedná se, podle mého názoru, také o důsledek obecně přijímaného právního stanoviska o tom, že nikdo nemůže být proti své vůli nucen setrvávat ve spoluvlastnickém vztahu. Nemožnost zrušení spoluvlastnictví by odporovala

³² Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 92-93.

mezinárodním úmluvám o lidských právech³³. Ustanovení § 141 odst. 1 ObčZ má navíc kogentní povahu a představuje tak jedno z klíčových ustanovení právní úpravy podílového spoluvlastnictví. K rozdělení obchodního podílu podle § 141 odst. 1 ObčZ, podle mého názoru, není nutný ani souhlas valné hromady, a to nejen z důvodů shora uvedených, ale také proto, že zrušení a vypořádání společného obchodního podílu podle § 141 odst. 1 ObčZ reprezentuje okruh právních vztahů mezi spolumajiteli obchodního podílu, ve kterém společnost v zásadě neparticipuje, byť se jí právně i fakticky tento okruh právních vztahů dotýká. Pokud však lze souhlas valné hromady s rozdělením obchodního podílu bez větších obtíží opatřit, doporučil bych ho obstarat pro zdárný průběh řízení o zápisu do obchodního rejstříku.

2.6.2 Zrušení a vypořádání soudním rozhodnutím

Z přiměřené aplikace ustanovení § 142 ObčZ vyplývá, že nedojde-li k dohodě podle § 141 odst. 1 ObčZ, zruší spolumajitelství a provede vypořádání na návrh některého ze spolumajitelů soud. I zde se, podle mého názoru, musí projevit princip, že nikdo nemůže být proti své vůli nucen setrvávat ve spoluvlastnickém vztahu. Soud je vázán při tomto způsobu vypořádání společného obchodního podílu hledisky velikosti spolumajitelských podílů a účelného využití obchodního podílu jako celku. Jestliže by bránila rozdělení společného obchodního podílu překážka uvedená v § 105 odst. 3 ObchZ (nejvyšší přípustný počet společníků), resp. § 109 odst. 1 ObchZ (nejnižší přípustná výše vkladu do základního kapitálu), potom by měl soud obchodní podíl přikázat za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spolumajitelům. Tento postup soudu podle § 142 odst. 1 ObčZ lze, podle mého názoru, obecně přijmout, a to s poukazem na důvody, které jsem uvedl výše. Je ovšem otázkou, jak se postavit k poslední větě tohoto ustanovení, která stanoví, že nechce-li věc (obchodní podíl) žádný ze spoluvlastníků (spolumajitelů), nařídí soud její (jeho) prodej a výtěžek rozdělí podle podílů. Podmínka, že žádný ze spolumajitelů nechce obchodní podíl je splněna nejen tehdy, když všichni spolumajitelé explicitně vyjádří svou nevoli nabýt obchodní podíl, ale také např. tehdy, jestliže pro přikázání obchodního podílu jednomu ze spolumajitelů nebudou splněny podmínky kupříkladu proto, že tento spolumajitel nemá dostatek prostředků na

³³ Eliáš, K., Zuklínová, M. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha : Linde 2001, str. 190.

zaplacení přiměřené náhrady ostatním spolumajitelům³⁴. Podle ustanovení § 348 odst. 1 OSŘ platí, že ukládá-li vykonávané rozhodnutí, aby byla společná movitá věc nebo nemovitost prodána a její výtěžek rozdělen mezi spoluvlastníky, provede se výkon rozhodnutí přiměřeně podle ustanovení o prodeji movitých věcí nebo nemovitostí. K vlastnímu prodeji obchodního podílu by tedy mělo dojít ve veřejné dražbě podle občanského soudního řádu.

V této souvislosti je nutno poukázat na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 28.7.1995, sp. zn. 7 Cmo 9/94. Podle tohoto rozhodnutí je nepřipustné vést výkon rozhodnutí prodejem obchodního podílu ve veřejné dražbě, a to ani postupem podle (tehdejšího) § 320 OSŘ. Vzhledem k tomu, že prodej obchodního podílu ve veřejné dražbě je přípustný pouze při zastavení obchodního podílu, a to podle ustanovení § 117a odst. 4 ObchZ, a navíc podle zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, je otázkou, do jaké míry je vlastní prodej obchodního podílu při výkonu rozhodnutí ve veřejné dražbě vlastně přípustný. Další otázkou je, zda by se mělo při nařízení prodeje obchodního podílu postupovat podle ustanovení upravujících výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí, anebo věcí nemovitých (v návaznosti na ustanovení § 348 odst. 1 OSŘ, které evidentně dopadá pouze na případ prodeje a rozdělení výtěžku z prodeje movité či nemovité věci po zrušení spoluvlastnictví). Historickým výkladem lze dospět k tomu, že by se mělo jednat o výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí, ale tuto skutečnost nepovažuji za zcela zřejmou.

Podle mého názoru by v případě, že žádný ze spolumajitelů nebude obchodní podíl chtít bylo vhodnější postupovat postupem per analogiam legis, a to jako v případě výkonu rozhodnutí postižením obchodního podílu. Myslím si, že takový postup soudu při vypořádání společného obchodního podílu by byl odůvodnitelný tím, že aplikace poslední věty § 142 odst. 1 ObčZ s doslovnými normativními důsledky podle § 348 odst. 1 OSŘ by představovala již nepřiměřené použití ustanovení o spoluvlastnictví na vztahy mezi osobami, jimž náleží obchodní podíl (pokud se budeme tedy přiklánět k výše uvedenému rozhodnutí Vrchního soudu, který ve shora uvedené právní věci rozhodoval jako soud dovolací). Využití analogie procesních předpisů týkajících se výkonu rozhodnutí postižením obchodního podílu by bylo, podle mého názoru, odůvodněno existencí mezery v právu, kterou by bylo nutno vyplnit postupem per

³⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.5.2000, sp. zn. 22 Cdo 1563/99.

analogiam. Existence takové mezery by totiž bránila zpeněžení společného obchodního podílu po zrušení spolumajitelství, přičemž hmotněprávní úprava (§ 142 odst. 1 ObčZ) by jeho zpeněžení předpokládala. V konečném důsledku by znamenala taková mezera odmítnutí spravedlnosti (*denegatio iustitiae*)³⁵.

Výrok rozhodnutí soudu, jenž by se týkal vypořádání společného obchodního podílu podle § 142 odst. 1 ObčZ by tedy měl, podle mého názoru, znít tak, že se spolumajitelství ke společnému obchodnímu podílu zrušuje. Navazujícím výrokem by bylo poté nařízeno zpeněžení obchodního podílu, a to způsobem výkonu rozhodnutí postižením obchodního podílu s tím, že výtěžek odpovídající právu na vypořádací podíl by se rozdělil mezi účastníky řízení podle jejich spolumajitelských podílů. V tomto případě by se ustanovení § 348 odst. 1 OSŘ cestou analogie přeformulovalo tak, že ukládá-li vykonávané rozhodnutí, aby byl obchodní podíl ve společném majetku více osob (avšak nikoli ve společném jmění manželů) prodán a jeho výtěžek rozdělen mezi jeho spolumajitele, provede se výkon rozhodnutí přiměřeně podle ustanovení o výkonu rozhodnutí postižením obchodního podílu. Takový postup by ostatně chránil i společnost, která by poté nakládala s tzv. vlastním obchodním podílem podle § 113 odst. 5 a 6 ObchZ.

Přestože tedy pro tento způsob řešení v právních předpisech výslovnou oporu nenajdeme, jedná se, podle mého názoru, o jediný způsob, jakým lze v současné době obchodní podíl v rámci výkonu rozhodnutí zpeněžit.

2.7 Postižení podílu na společném obchodním podílu výkonem rozhodnutí

V předchozí části mé práce jsem poukazoval na některé otázky týkající se výkonu rozhodnutí realizovaného podle § 142 odst. 1 poslední věty ObčZ a podle modifikovaného § 348 odst. 1 OSŘ. Takový výkon rozhodnutí by se vztahoval k obchodnímu podílu jako celku. Obchodní podíl byl dlouhou dobu nepostižitelný

³⁵ To vše za předpokladu, že bychom nepřehodnotili co do obsahu, podle mého názoru, nejasné rozhodnutí Vrchního soudu vedené pod sp. zn. 7 Cmdo 9/94 a nezaujali stanovisko, že obchodní podíl lze prodat ve veřejné dražbě v rámci výkonu rozhodnutí. Fundovanou kritiku závěrů Vrchního soudu ve shora uvedené právní věci podává např. *Winterová, A., Příkázání pohledávky – několik vybraných aktuálních problémů. Právní rozhledy, 1997, č. 9, která poukazuje zejména na to, že v exekuci musí být postižitelný veškerý majetek dlužníka.*

výkonem rozhodnutí, a to z důvodů zdrženlivého postoje obecných soudů k této otázce³⁶. Teprve od roku 2001 je možno postihnout obchodní podíl ve společnosti výkonem rozhodnutí, který postihuje právo společníka (povinného), u něhož došlo podle § 148 odst. 2 ObchZ k zániku jeho účasti ve společnosti, na vypořádací podíl (§ 320a OSŘ).

Ohledně postižitelnosti obchodního podílu ve společnosti výkonem rozhodnutí v současné době otázky nepanují. Je však otázkou, zda je možné vést výkon rozhodnutí postihující podíl na společném obchodním podílu. Obecným exekučním principem je to, že exekučně postižitelný musí být veškerý majetek dlužníka. Osobě tento princip považují spíše za legiferační aspiraci, ke které by měly procesní předpisy směřovat, než za právní princip jako takový. V exekučním právu se totiž, podle mého názoru, pohybujeme v rovině potenciálních zásahů vůči dlužníkovi/povinnému ze strany orgánů veřejné moci, pro který musí existovat zákonný základ. Ostatně § 257 OSŘ stanoví, že nařídit a provést výkon rozhodnutí lze jen způsoby uvedenými v tomto zákoně.

Jsem zastáncem toho názoru, že spolumajitelský podíl nelze v rámci výkonu rozhodnutí (exekuce) postihnout. Důvodů pro tento závěr je celá řada. Již výše jsem upozorňoval na zdrženlivé postoje obecných soudů v otázce postižitelnosti obchodního podílu. Obecné soudy poukazovaly na to, že obchodní podíl není majetkovým právem, které by bylo postihnutelné podle tehdejšího § 320 OSŘ. Na druhou stranu, v tomto případě hovoříme spíše o podílu na společném obchodním podílu. Spolumajitelský podíl je přitom nesporně jiným majetkovým právem. Myslím si, že by nebylo možné prodat spolumajitelský podíl postupem per analogiam legis podle § 338 OSŘ o prodeji spoluvlastnického podílu. Mám totiž za to, že analogická aplikace tohoto ustanovení je vyloučena proto, že by jejím užitím došlo k rozšíření pravomoci soudu v rámci výkonu rozhodnutí. Rozšíření pravomoci soudu prostřednictvím argumentace per analogiam legis by tak, podle mého názoru, znamenalo popření ústavního principu, že státní orgány mohou činit pouze to, co jim zákon výslovně dovolí³⁷.

³⁶ Srov. např. shora uvedený rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28.7.1995, sp. zn. 7 CmDo 9/94, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 7/1997 pod č. 32, usnesení Nejvyššího soudu z 3.3.1998, sp. zn. 2 Odon 46/97, uveřejněné v časopise Soudní judikatura 14/1998 pod č. 99 apod. Tato rozhodnutí poukazovala zejména na to, že obchodní podíl není majetkovým právem, které by bylo možné postihnout exekucí, ale souhrnem práv a povinností společníka ve vztahu ke společnosti.

³⁷ V případě výkonu rozhodnutí vydaného podle § 142 odst. 1 poslední věty ObčZ jsem postup per analogiam nevyklučoval, neboť zde byla pravomoc soudu dána, avšak pro její uplatnění chybělo korespondující ustanovení práva procesního (k argumentaci srov. výše).

V teoretické rovině lze o postižení spolumajitelského podílu výkonem rozhodnutí uvažovat pouze v rámci aplikace § 320 OSŘ o postižení jiných majetkových práv. Jak jsem již uvedl, podíl na společném obchodním podílu skutečně považuji za jiné majetkové právo, a proto by měla být teoreticky cesta přes § 320 OSŘ schůdná. Podmínkou aplikace tohoto ustanovení je, že postiženým právem bude právo, které má majetkovou hodnotu, není spojeno s osobou povinného a je převoditelné na jiného. Spolumajitelský podíl je bezesporu právem, které má majetkovou hodnotu. Mám rovněž za to, že není spojeno s osobou povinného, tedy že se nejedná o právo osobní povahy. Ostatně podíl na společném obchodním podílu je, jak jsem uvedl výše, převoditelný a může být rovněž předmětem dědictví. Nejedná se tedy o právo spjaté toliko s osobou jeho majitele. Přestože je spolumajitelský podíl převoditelný, je otázkou, jakým způsobem by vypadal návrh na nařízení výkonu rozhodnutí podle § 320 OSŘ. Takový návrh totiž musí mimo jiné obsahovat označení poddlužníka (dlužníka povinného). Poddlužníka však nelze v tomto případě určit, neboť není žádné ustanovení, které by spojovalo s nařízením výkonu rozhodnutí postižením spolumajitelského podílu na obchodním podílu zánik podílu povinného na tomto obchodním podílu a které by zakládalo navazující přechod spolumajitelského podílu na jiný právní subjekt (tak jako je tomu v případě výkonu rozhodnutí postižením obchodního podílu, kde se poddlužníkem stává příslušná společnost). V tomto případě by tedy přicházela v úvahu pouze veřejná dražba majetkového práva, přičemž je otázkou, zda by ji bylo možné vůbec uskutečnit. Zákon č. 79/1896 ř.z. z roku 1896, o řízení exekučním a zajišťovacím (exekuční řád) připouštěl prodej zcizitelného práva veřejnou dražbou, jestliže by se jiné zpeněžení nedalo vůbec nebo dalo toliko s nepoměrně velkým nákladem provést (§ 332 odst. 1 exekučního řádu). Prodej se poté realizoval podle ustanovení o prodeji zabavených movitých věcí. V současné době obsahuje podobnou právní úpravou toliko § 320 odst. 3 OSŘ, který se však týká jiného majetkového práva povinného na dodání movité věci, přičemž pro zpeněžení movité věci nabízí zákon explicitní právní úpravu.

Vzhledem k absenci prvorepublikové úpravy o veřejné dražbě zcizitelného práva lze proto o výkonu rozhodnutí postižením podílu na společném obchodním podílu přinejmenším pochybovat. Myslím si, že by podobné explicitní ustanovení právní úpravě výkonu rozhodnutí rozhodně slušelo, neboť by se tímto § 320 OSŘ stal skutečně

„sběrnou“ kategorií a zákonodárce by tak dostal shora uvedenému principu, že exekučně postižitelný musí být veškerý majetek dlužníka.

2.8 Zastavení podílu na společném obchodním podílu

Otázka zastavení podílu na společném podílu je dalším z problémů, kterým se právní věda vůbec nezabývá, přičemž explicitní úpravu v právních předpisech nenalezneme. Ustanovení § 153 odst. 1 ObčZ umožňuje zastavení jiného majetkového práva, pokud to jeho povaha připouští. Již výše jsem uvedl, že považuji podíl ke společnému obchodnímu podílu za jiné majetkové právo. Podle převažujícího výkladu mohou být jiná majetková práva předmětem zástavního práva za předpokladu jejich převoditelnosti. Majetková práva, jež zcizit nelze, nemohou být dána jako zástava, neboť vzhledem k jejich neprevoditelnosti nepřichází v úvahu jejich zpeněžení³⁸. Vzhledem k tomu, že podíl na společném obchodním podílu je převoditelný, neměla by být možnost jeho zastavení apriori vyloučena³⁹. Ostatně i německá právní úprava připouští zastavení podílu na společném podílu⁴⁰.

Jsem toho názoru, že by mohl být podíl na obchodním podílu zastaven na základě zástavní smlouvy (§ 552 ObčZ). Na takovou smlouvu by se potom aplikovala obecná úprava zástavního práva uvedená v § 152 až 174 ObčZ, která se týká věcí movitých, a to přesto, že § 154 ObčZ poměrně nekonzistentně nezmiňuje ve svém výčtu rovněž zástavního právo k jiným majetkovým právům. Objevuje se rovněž názor, že by se při zastavení podílu na obchodním podílu mělo postupovat analogicky podle § 117a ObčZ o zastavení obchodního podílu⁴¹. Ani tuto myšlenku, podle mého názoru, nelze vyloučit, a to přesto, že analogickou aplikaci ustanovení týkajících obchodního podílu na spolumajitelský podíl v některých částech mé práce vidím problematicky (ovšem z jiných důvodů, než z důvodů nepodobnosti obchodního podílu jako takového a spolumajitelského podílu na něm – srov. výše v kapitole o převodech spolumajitelských

³⁸ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. Občanský zákoník II. Praha : C.H. Beck, 2008, str. 1085.

³⁹ Srov. např. názor Karla Eliáše, který se v kontextu otázky zastavení obchodního podílu vyjadřuje k otázkám zástavního práva obecně: Eliáš, K. K otázce zastavení obchodního podílu. Právo a podnikání, 1994, číslo 2, str. 3.

⁴⁰ Dvořák, T. Společnost s ručením omezeným. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha : ASPI, 2005, str. 120.

⁴¹ Dvořák, T. Společnost s ručením omezeným. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha : ASPI, 2005, str. 120.

podílů). Ostatně § 117a ObchZ mimo jiné obsahuje některé právní prostředky ochrany relativní uzavřenosti společnosti, což je princip, o kterém byla řeč rovněž výše. Jeho analogická aplikace by se proto jevila vhodnou.

Jestliže bychom tedy použití § 117a ObchZ připustili, je nutno se v první řadě vypořádat s otázkou, zda by k zastavení spolumajitelského podílu byl potřebný souhlas valné hromady. V kapitole, která se zabývala převody spolumajitelských podílů jsem do jisté míry zapochyboval nad analogickou aplikací § 115 ObchZ. Při konzistentním právním uvažování se mi musí tato pochybnost zrcadlit rovněž v případě analogické aplikace § 117a odst. 2 ObchZ. Mám za to, že pokud jsou mé pochybnosti nad legitimitou analogické aplikace § 115 ObchZ na převody spolumajitelských podílů přípustné (srov. kapitolu o převodech spolumajitelských podílů), potom by byl souhlas valné hromady, podle mého názoru, nutný pouze v případě, že společenská smlouva reguluje převody spolumajitelských podílů. Pokud by byl tento diskutabilní závěr správný, měla by společenská smlouva na převody spolumajitelských podílů opravdu myslet, neboť by se jednalo o jedinou možnost, jak by mohla ovlivňovat to, komu bude zastavený spolumajitelský podíl potenciálně prodán ve veřejné dražbě v budoucnosti. V této souvislosti by možná bylo vhodné poznamenat, že by se právní věda v oblasti obchodního práva měla více rozepsat o principech použití analogie v obchodním právu, a to zejména pokud jde o použití analogie v části druhé obchodního zákoníku, která má spíše kogentní charakter. V České republice se totiž právněteoretickým aspektům použití analogie v jednotlivých právních odvětvích věnuje minimální pozornost⁴².

Je otázkou, do jaké míry by byla možná analogická aplikace § 117a odst. 3 ObchZ na vznik zástavního práva ke spolumajitelskému podílu. Podle mě je totiž nejasné, jak by se stavěly rejstříkové soudy k návrhu na zápis zástavního práva ke spolumajitelskému podílu do obchodního rejstříku, neboť samotné zastavení podílu na společném obchodním podílu není na první pohled zřejmé. Pravděpodobnější by proto, podle mého názoru, bylo, kdyby zástavní právo vznikalo analogicky v souladu s § 158 odst. 2 ObčZ, a to zápisem do Rejstříku zástav vedeného Notářskou komorou České republiky. Je možné rovněž argumentovat analogií podle § 159 odst. 1 ObčZ, která by

⁴² Tuto skutečnost kritizuje rovněž Karel Eliáš, který poukazuje na jakousi praxi „kruhových odkazů“ v poválečné právní literatuře, v rámci níž předpisy příslušného právního odvětví odkazují na literaturu, která se zabývá teorií práva a naopak tato právně-teoretická literatura odkazuje zpět na publikace vydané pro příslušná právní odvětví. Srov. *Eliáš, K.* Obdoba (Poznámky k analogii v právu). *Právník*, 2003, číslo 2, str. 97.

byla pro účastníky příslušného právního vztahu nejméně invazivní, avšak § 117a odst. 8 ObchZ vybízí spíše k aplikaci obecných ustanovení občanského a obchodního zákoníku o zástavním právu k movitým věcem. Navíc je nějaká evidence zástavy vhodná i z pragmatických důvodů.

Pokud jde o otázku zpeněžení zástavy pro případ, že by spolumajitel obchodního podílu nesplnil řádně a včas pohledávku zajištěnou zástavním právem, potom se nabízí prodej v obchodní veřejné soutěži (§ 281 až 288 ObchZ) nebo ve veřejné dražbě podle zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách. Zákon o veřejných dražbách nevylučuje, neboť předmětem (nedobrovolné) dražby může být vše, co může být zástavou podle zvláštního právního předpisu (§ 36 odst. 4 zákona). Naopak bych ve smyslu § 117a odst. 4 ObchZ vyloučil soudní prodej zástavy.

Problematickým vidím použití § 117a odst. 6 ObchZ, a to zejména pokud jde o druhou větu. Aktivní solidarita sui generis tak, jak jsem ji vymezil výše, podle mého názoru, vylučuje i analogickou aplikaci tohoto ustanovení. Teprve plnění, které by inkasoval v zastoupení spolumajitelů jejich společný zástupce, by mohlo být, po jeho rozdělení mezi jednotlivé spolumajitele podle výše jejich spolumajitelských podílů, „zabaveno“ zástavním věřitelem. Navíc § 117a odst. 6 ObchZ představuje spíše výjimku z obecných principů, na kterých je vybudována právní úprava zástavního práva. Ustanovení § 117a odst. 7 ObchZ bych naopak pravděpodobně nevylučoval.

I když se tedy přikláním k tomu, že zastavení podílu na společném obchodním podílu možné je, aplikace občanského zákoníku i § 117a ObchZ může skýtat celou řadu problémů, a to zejména s poukazem na všudypřítomnou právní nejistotu, která je vždy spojena s použitím postupu per analogiam. Princip, že zastavit lze cokoli, co je převoditelné, ústavní princip, podle něhož může každý činit, co není zákonem zakázáno a konečně explicitní dikce občanského zákoníku (§ 153 odst. 1) však jednoznačně napovídají, že zastavení podílu na společném obchodnímu podílu nemůže být vyloučeno.

3. Obchodní podíl ve společném jmění manželů podle § 143 odstavce 2 občanského zákoníku

3.1 Úvodní poznámky

Přijetím zákona č. 91/1998 Sb., kterým se změnil a doplnil zákon o rodině a některé další zákony došlo mimo jiné k transformaci majetkových vztahů mezi manžely. Právní institut bezpodílového spoluvlastnictví byl nahrazen institutem novým, a to společným jměním manželů. Nedlouho po přijetí tohoto zákona se rozpoutala v právních kruzích diskuse o tom, v čem tento nový právní institut spočívá a co je vlastně jeho obsahem. Odborná debata nad obsahem společného jmění se nevyhnula ani otázce, zda je součástí společného jmění rovněž obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným. Záhy se vytvořily v podstatě dva rozdílné právní pohledy na tuto problematiku. Jedna skupina zastávala názor, že obchodní podíl nabytý ze společných prostředků manželů do společného jmění nevchází a zůstává ve výlučném vlastnictví toho z manželů, který se stal společníkem ve společnosti. Druhý naopak vycházel z toho, že sice nabytí obchodního podílu nezakládá účast druhého manžela na této společnosti, avšak majetková hodnota tohoto obchodního podílu je předmětem vypořádání společného jmění. Vášnivou diskusi nad touto otázkou vyřešil do jisté míry až Nejvyšší soud, který se přiklonil spíše k posléze uvedenému konceptu oddělení účasti jednoho z manželů ve společnosti od majetkové hodnoty obchodního podílu, která je oběma manželům společná.

I když by se mohlo zdát, že tím byla otázka obchodního podílu ve společném jmění zodpovězena, nebyla, podle mého názoru, vyřešena natolik, aby byly prostřednictvím normativního působení judikatury Nejvyššího soudu odstraněny všechny výkladové nejasnosti, které v této souvislosti panují. Nejvyšší soud se zejména dosud nevyjádřil k postupu obecných soudů při vypořádání obchodního podílu ve společném jmění v rámci řízení o dědictví, což je problematika, jež vyvolává řadu otazníků zejména v právní praxi. Této problematice se, podle mého názoru, nevěnuje dostatečným způsobem ani právní věda⁴³.

⁴³ Ucelenější právní názor je, podle mého názoru, obsažen toliko v publikaci *Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným*. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 82 a násl.

3.2 Vývoj právního názoru na obchodní podíl ve společném jmění manželů

3.2.1 Obchodní podíl netvoří společné jmění manželů

První právní názor tvrdil, že obchodní podíl nabytý ze společných prostředků manželů do společného jmění nevchází a zůstává ve výlučném vlastnictví toho z manželů, který se stal společníkem ve společnosti. Vycházel přitom z celé řady argumentů, které se opíraly zejména o výklad § 143 odst. 2 ObčZ v intencích některých ustanovení obchodního zákoníku o obchodních společnostech (společnosti s ručením omezeným).

Jestliže ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ stanoví, že stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti, nezakládá nabytí podílu účast druhého manžela na této společnosti, pak někteří zastánci výše uvedené koncepce vycházeli z toho, že je nepřipustná existence jiné formy majetkové účasti ve společnosti s ručením omezeným, než účast v podobě nabytí obchodního podílu v této společnosti⁴⁴. Svou argumentaci přitom opírali o definici podílu (resp. o definici obchodního podílu) v obchodním zákoníku⁴⁵. Definice podílu uvedená v § 61 odst. 1 ObchZ (§ 114 odst. 1 ObchZ) vychází z toho, že (obchodní) podíl představuje účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti. Pokud tedy § 143 odst. 2 ObčZ vylučuje účast manžela na obchodní společnosti, ve které se stal druhý z manželů za trvání manželství společníkem, potom je nepřipustné, aby se stal manžel, jenž není společníkem této obchodní společnosti současně majitelem obchodního podílu. Jinými slovy občanský zákoník vyloučením účasti jednoho z manželů v obchodní společnosti formuluje zásadu, že se tento manžel nestává majitelem obchodního podílu, což znamená, že ani obchodní podíl nemůže být předmětem společného jmění. Pokud by totiž obchodní podíl byl předmětem společného jmění, založil by podle ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ účast i

⁴⁴ Srov. například *Petr, M.* Účast v obchodní společnosti a společné jmění manželů. *Obchodní právo*, 2003, číslo 3, str. 8; *Dvořák, T.* Společné jmění manželů a obchodní podíl v s.r.o. *Právo a rodina*, 2000, č. 8, str. 18.

⁴⁵ Přijetím zákona č. 370/2000 Sb. došlo k vyjasnění vztahu mezi definicí podílu podle § 61 odst. 1 ObchZ a definicí obchodního podílu podle § 114 odst. 1 ObchZ. V současné době není sporu, že se jedná o totožné právní termíny. Někteří autoři právnícké literatury však dříve z rozdílné dikce těchto ustanovení dovozovali, že se jedná termíny odlišné. Srov. *Pelikánová, I.* Komentář k Obchodnímu zákoníku - 2.díl. Praha : Linde 1995, str. 256.

druhého manžela na společnosti, neboť „konstrukce, kdy obchodní podíl nabytý za trvání manželství jen jedním z manželů je předmětem společného jmění manželů, avšak druhý manžel nemá současně postavení společníka, by byla nepřijatelná a protiústavní“⁴⁶. Zastánci koncepce o vyloučení obchodního podílu ze společného jmění však tvrzenou protiústavnost tohoto řešení blíže neodůvodnili.

Pokud jde o výše uvedené úvahy o založení účasti druhého manžela na společnosti podle § 114 odst. 3 ObchZ pro případ, že by se připustilo, že obchodní podíl je předmětem společného jmění, objevoval se také názor, že rovněž tato konstrukce by byla nepřípustná, jelikož společné jmění manželů není pojmově spoluvlastnictvím, které má ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ na mysli⁴⁷. S touto argumentací se později vypořádal Nejvyšší soud, když označil společné jmění rovněž za formu spoluvlastnictví (srov. rozsudek ze dne 22.7.2004 vedený pod sp. zn. 22 Cdo 700/2004).

Vypořádání mezi manžely řešili zastánci negativního postoje k otázce, zda obchodní podíl tvoří společné jmění, skrze ustanovení § 149 odst. 2 ObčZ. Jestliže se obchodní podíl nabytý jedním z manželů z prostředků společného jmění „transformoval“ na jeho výlučný majetek, potom tomuto manželovi vznikla při zániku společného jmění povinnost nahradit druhému manželovi to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho majetek. Z praktického hlediska by se jednalo nejčastěji o náhradu vkladu do základního kapitálu společnosti nebo peněžité částky, za kterou byl obchodní podíl nabyt jedním z manželů ze společných prostředků. Je zajímavé, že samotnými zastánci této konstrukce bylo poukazováno na to, že tento postup může druhého manžela při vypořádání společného jmění značně poškodit⁴⁸. I když nebylo odůvodněno, v čem může být druhý manžel tímto postupem poškozen, odpověď byla, podle mého názoru, zřejmá. V případě nárůstu majetkové hodnoty obchodního podílu za trvání manželství by bylo druhému manželovi „upřeno“ právo podílet se na tomto nárůstu, přestože k nabytí obchodního podílu byla vynaložena část jeho majetku (prostředků společného jmění). Nelze nepoznamenat, že tato skutečnost se stala mimo

⁴⁶ *Dědič, J.* Obchodní zákoník - Komentář Díl II. Praha : Polygon, 2002, str. 1027; shodně *Dědič, J., Kunešová, Skálová, J.* Společnost s ručením omezeným z právního a účetního pohledu. Praha : Polygon, 1999, str. 230.

⁴⁷ Srov. *Dvořák, T.* Společné jmění manželů a obchodní podíl v s.r.o. Právo a rodina, 2000, číslo 8, str. 18: „SJM však není pojmově spoluvlastnictvím. Spoluvlastnictví obč. zák. zná pouze jediné, a to spoluvlastnictví podílové, upravené v § 137 až 142 obč. zák.“

⁴⁸ Srov. *Dědič, J.* Obchodní zákoník - Komentář Díl II. Praha : Polygon, 2002, str. 1027.

jiné základem pro odůvodnění pojetí toho, že obchodní podíl je předmětem společného jmění.

3.2.2 Obchodní podíl tvoří společné jmění manželů

Proti výše uvedenému myšlenkovému postoji se postavila zejména část právní doktríny, která vycházela z toho, že smyslem ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ je toliko oddělení právního postavení manžela, který nabyl obchodní podíl z prostředků společného jmění a stal se tak společníkem, od právního postavení druhého manžela, jenž se společníkem nestal. Zastánci tohoto názoru tvrdili, že obchodní podíl (jeho majetková hodnota) tvoří společné jmění, neboť to vyplývá z ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. Tomuto právnímu názoru dal později za pravdu rovněž Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 22.7.2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004.

Je zajímavé, že se hlubším odůvodněním tohoto závěru zabývala jen hrstka zastánců výše uvedené teorie. Jestliže Nejvyšší soud poukázal na to, že se ztotožňuje s názory prezentovanými autory Sentou Radvanovou, Michaelou Zuklínovou, Miroslavou Bartošíkovou, Ivanou Štenglovou či Janem Dvořákem, pak toliko Jan Dvořák naznačuje ve svých pracích ucelenější argumentaci (teleologickou i komparativní), odůvodňující východisko právního režimu (manželům) společné majetkové hodnoty obchodního podílu, jenž byl nabyt jedním z manželů z prostředků společného jmění manželů⁴⁹.

Někteří z výše uvedených autorů se spokojili toliko s konstatováním, že pokud se za trvání manželství stane jeden z manželů společníkem ve společnosti s ručením omezeným, pak tato jeho účast nezakládá stejnou účast druhého manžela (tj. druhý manžel se nestává společníkem), což je důsledkem znění § 143 odst. 2 ObčZ. Ve svém majetkovém aspektu však měli za to, že účast ve společnosti (obchodní podíl) do společného jmění náleží⁵⁰. Předpokládám, že tito autoři považovali gramatický výklad § 143 odst. 2 ObčZ za dostačující k zaujetí stanoviska o tom, že nevylučuje obchodní podíl ze společného jmění manželů. Jiní z autorů kromě základní argumentace gramatickým výkladem § 143 odst. 2 ObčZ poukazovali rovněž na to, že „nabytím

⁴⁹ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů. Praha : ASPI, 2004, str. 179 a násled.

⁵⁰ volná citace Radvanová, S. a Zuklínová, M. Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva. Praha : C.H.Beck, 1999, str. 48.

podílu ze společného jmění by docházelo k odčerpání prostředků ze společného jmění, aniž by druhý z manželů měl sebemenší možnost ovlivňovat následnou dispozici s majetkem z těchto prostředků nabytých a nepodílel by se ani na jejich výnosech...Výklad, umožňující takové vyvedení části majetku ze společného jmění by tak umožňoval obcházení ustanovení o společném jmění manželů⁵¹. Tato myšlenka o „poškození práv jednoho z manželů“ v případě nárůstu majetkové hodnoty obchodního podílu je pro další argumentaci, podle mého názoru, klíčová.

Jan Dvořák dále klade důraz na právní režim majetkové hodnoty spjaté s obchodním podílem, přičemž kvalifikuje zvýšení majetkové hodnoty obchodního podílu, k němuž došlo za trvání manželství jako majetek nabytý jedním z manželů za trvání manželství ve smyslu ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. Jestliže je potom majetková hodnota obchodního podílu považována za majetek nabytý za trvání manželství, potom je rovněž předmětem vypořádání společného jmění, jelikož „veškerý výnos z výlučného majetku manžela připadá vždy do společného jmění manželů“. Jinými slovy Jan Dvořák považuje obchodní podíl nabytý jedním z manželů za jeho výlučný majetek, avšak majetkovou hodnotu tohoto podílu (jakožto výnos výlučného majetku jednoho z manželů) za předmět vypořádání společného jmění⁵².

S těmito argumenty zásadně nesouhlasím. Obchodní podíl je jakožto předmět občanskoprávních vztahů (§ 118 ObčZ) nejčastěji chápán jako jiná majetková hodnota. Předmět společného jmění manželů tvoří podle § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství. Tímto majetkem se pro účely společného jmění rozumí věci, pohledávky, jiná práva a jiné majetkové hodnoty. Obchodní podíl (jako jiná majetková hodnota) by tak měl být ex lege součástí společného jmění manželů, neboť to vyplývá z ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ⁵³. Pokud bychom přijali Dvořákov závěr, že nárůst majetkové hodnoty obchodního podílu budeme kvalifikovat jako výnos z výlučného majetku manžela, jenž se stal majitelem obchodního podílu za trvání manželství (s tím, že tento výnos bude

⁵¹ Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 96 a násl.

⁵² Dvořák, J. Majetkové společenství manželů. Praha : ASPI, 2004, str. 181: „Protože obchodní podíl zůstává ve výlučném vlastnictví manžela, navýšení majetkové hodnoty obchodního podílu, k němuž došlo v průběhu trvání manželství, představuje výnos výlučného majetku manžela. Proto se lze před nedokonalou dikcí zákona o obchodním podílu jako předmětu společného jmění manželů přenést výkladem a majetkovou hodnotu obchodního podílu učinit předmětem vypořádání společného jmění manželů“.

⁵³ Srov. rovněž např. Knapová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv, Občanské právo hmotné 1. Praha : ASPI 2005, str. 383 a 384.

předmětem společného jmění), potom by se tímto výnosem stávaly rovněž nárůsty majetkových hodnot obchodních podílů, které nabyt tento manžel již před uzavřením manželství (popř. je nabyt po uzavření manželství ze svých výlučných prostředků). Tato konstrukce by naopak, podle mého názoru, znamenala neodůvodněné zvýhodnění druhého manžela, který by se tak v rámci vypořádání společného jmění dostal k majetkovým hodnotám těchto obchodních podílů, aniž by byly nabyty ze společných prostředků.

Jan Dvořák se dále vrací v citované publikaci zpět k účelu majetkového společenství manželů. Z obecného hlediska odůvodňuje tezi o majetkové hodnotě obchodního podílu, která je předmětem vypořádání společného jmění tím, že zdůrazňuje „posilování prvků ekonomické solidarity manželů, utužování jednoty nejen osobních, ale i majetkových vztahů a také skutečnost, že manžel mohl dosáhnout nabytí majetkové hodnoty obchodního podílu jen díky určité (variabilní a diferencované) míře spoluúčasti druhého manžela“⁵⁴.

Pokud jde o tuto argumentaci účelem majetkového společenství manželů, potom s ní souhlasím a přisuzuji jí veliký význam. Majetkové vztahy mezi manžely by měly klást důraz na rovné postavení obou manželů. Podle obecně přijímaného názoru stojí za majetkovým společenstvím manželů nejen snaha zákonodárce posílit majetkovou jednotu manželů mezi sebou navzájem (popř. i ve vztahu ke třetím osobám) ale také pokus o jistou formu právní (ale podle mého názoru z velké části také sociální) ochrany manželů mezi sebou navzájem. Institut společného jmění by tak měl zamezit posilování jisté formy „nadřazenosti“ jednoho z manželů, který představuje „hospodářsky významnější“ článek rodiny. Situace, kdy by se obchodní podíl nabytý jedním z manželů z prostředků společného jmění transformoval na jeho výlučný majetek by, podle mého názoru, znamenala popření smyslu společného jmění, jelikož by byly neodůvodněně posíleny individuální majetkové zájmy jednoho z manželů na úkor manžela druhého. V konečném důsledku by to potom mohlo znamenat možnost obcházení zákonných ustanovení o společném jmění, když by investice ze společných prostředků do obchodního podílu ve společnosti mohla násobit výlučný majetek jednomu z manželů, přičemž by druhému manželovi náležela při zániku společného

⁵⁴ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů. Praha : ASPI, 2004, str. 181.

jmění manželů pouze náhrada toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výlučný majetek tohoto manžela.

V rámci odborné literatury i v judikatuře Nejvyššího soudu se dále objevuje názor, že obchodní podíl zahrnuje jak stránku kvalitativní, tak stránku kvantitativní. Kvalitativní stránka představuje ucelený a nedělitelný souhrn práv a povinností společníka, jež vyplývají z jeho účasti na společnosti (hlasovací právo, právo na podíl na zisku apod.). Kvantitativní stránka obchodního podílu naopak představuje výši a hodnotu účasti společníka ve společnosti (tedy majetkovou hodnotu obchodního podílu). Výše obchodního podílu se podle § 114 odst. 2 ObchZ určuje podle poměru vkladu společníka k základnímu kapitálu společnosti, nestanoví-li společenská smlouva jinak. Hodnota majetkové účasti společníka ve společnosti (resp. majetková hodnota obchodního podílu) je potom pro účely obchodního zákoníku oceňována podle § 61 odst. 1 ObchZ jako míra účasti společníka na čistém obchodním majetku společnosti (§ 6 odst. 3 ObchZ), jež připadá na jeho podíl.

Podle mého názoru je tak účelem ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ vyslovení závěru o tom, že manžel, který nabyl obchodní podíl ve společnosti z prostředků společného jmění se stává společníkem v této společnosti a disponuje samostatně v plném rozsahu kvalitativní stránkou obchodního podílu, tj. svými právy a povinnostmi ve společnosti s ručením omezeným (nabytí obchodního podílu totiž nezakládá ve smyslu tohoto ustanovení účast druhého manžela na této společnosti a tento manžel tak nemůže disponovat souhrnem práv a povinností společníka ve společnosti). Tato práva a povinnosti jsou dány účastí společníka ve společnosti a ta je determinována výší a hodnotou obchodního podílu (tj. kvantitativní stránkou obchodního podílu). Přestože jsou kvalitativní stránka i kvantitativní stránka obchodního podílu vázány na „úcast“ společníka ve společnosti, nic to, podle mého názoru, nemění na tom, že obchodní podíl je nadále součástí společného jmění manželů, přičemž jeho majetkovou hodnotu lze učinit předmětem vypořádání společného jmění (mimo jiné také proto, že výše majetkové hodnoty obchodního podílu při vypořádání společného jmění se určuje jiným způsobem než podle § 61 odst. 1 ObchZ – srov. rovněž níže). Podle mého názoru totiž nelze opět dogmaticky na terminologii, kterou užívá obchodní zákoník při definici (obchodního) podílu a při srovnání s občanským zákoníkem z této definice dovozovat nepřipustnost oddělení práv a povinností jednoho z manželů v rámci společnosti od

majetkové hodnoty obchodního podílu, která je oběma manželům společná. Nejvyšší soud v úvodu této části zmíněném rozsudku zdůraznil, že výklad o manželům společné majetkové hodnotě obchodního podílu není v rozporu s jazykovým ani gramatickým výkladem § 143 odst. 2 ObčZ⁵⁵. Podle mého názoru tento závěr rovněž nejlépe vystihuje účel a smysl právní úpravy společného jmění manželů.

Mám-li shrnout mé závěry v této části práce, potom lze říci, že obchodní podíl je předmětem společného jmění, avšak zákonodárce ustanovením § 143 odst. 2 ObčZ zredukoval rozsah práv toho z manželů, který se nestal společníkem ve společnosti zejména na nárok na vypořádání majetkové hodnoty obchodního podílu na této společnosti při zániku společného jmění. Tím sice de facto činí předmětem společného jmění pouze majetkovou hodnotu obchodního podílu, avšak de iure, podle mého názoru, tvoří obchodní podíl (pro jednoho z manželů v takto redukované podobě) nadále společný majetek, neboť to vyplývá z ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. Tento závěr je, podle mého názoru, nutno přijmout i proto, neboť umožňuje, aby manžel, který za trvání manželství nenabyl obchodní podíl (a nestal se společníkem), disponoval ve vztahu k tomuto obchodnímu podílu právy, která vyplývají z právní úpravy majetkového společenství manželů (zejména potom právem obsaženým v § 145 odst. 2, věta druhá ObčZ – o tomto rovněž dále). K obdobnému závěru dospěl rovněž Nejvyšší soud ve shora citovaném rozsudku, když uvedl, že „následkem vynaložení prostředků patřících do společného jmění, aniž by se (manželé) současně stali „kolektivními“ společníky ve společnosti s ručením omezeným, se obchodní podíl nabytý jedním z manželů stává součástí společného jmění obou manželů. Důsledkem ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ je toliko oddělení či odlišení právního postavení společníka – manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se společníkem nestal“. Zákonodárce tak zvolením normativní konstrukce uvedené v § 143 odst. 2 ObčZ, podle mého názoru, zakládá „dichotomické postavení“ manželů k obchodnímu podílu, který je však předmětem jejich společného majetku. O tomto dichotomickém postavení bude řeč rovněž v následujících kapitolách.

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 700/2004: „*Jestliže i jen jeden z manželů nabyde za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů, neboť to přímo vyplývá z výše citovaného kogentního ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. Gramatický ani logický výklad navazujícího ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ takový závěr nevyklučuje*“.

3.2.3 Reakce odborné právníkové veřejnosti na závěry Nejvyššího soudu

V předchozí části uvedený rozsudek, kterým se Nejvyšší soud přiklonil ke stanovisku, že obchodní podíl tvoří předmět společného jmění manželů, vyvolal logicky reakci v odborné právníkové veřejnosti. K závěrům Nejvyššího soudu se vyjádřil zejména Tomáš Dvořák⁵⁶.

Tomáš Dvořák vytýká Nejvyššímu soudu to, co již zaznělo při právní argumentaci zastánců koncepce o vyloučení obchodního podílu ze společného jmění, totiž, že radikálně přeinterpretoval podstatu pojmu podíl tak, jak je vymezen v ustanovení § 61 odst. 1 ObchZ. Podle Dvořákova názoru „nelze z ust. § 143 odst. 2 ObčZ dovodit, že řeší jen otázku, kdo z manželů bude společníkem, neboť to z něj nevyplývá“. Dále zdůrazňuje, že obchodní podíl tvoří ve svém souhrnu určitý komplex, který nelze chápat jako „nějaký balík jednotlivých práv a jednotlivých povinností“. Proto nelze „od podílu oddělovat jeho majetkovou a nemajetkovou složku, když toto dělení se sice v literatuře užívá, ovšem výhradně z důvodu právněteoretických a taktéž pedagogických“. Podle Dvořákova názoru dále Nejvyšší soud „vlastně podíl „rozdělil“ v tom směru, že jistá součást ho patří jen jednomu z manželů, kdežto zbytek oběma společně“.

S ohledem na to, že otázka výkladu § 143 odst. 2 ObčZ ve vztahu k § 61 odst. 1 ObchZ již byla rozebírána výše, soustředím se nyní na další Dvořákův závěr o nepřípustném „rozdělení“ obchodního podílu mezi oběma manžely na část, která patří jednomu z nich a na část, která je oběma manželům společná. Již výše jsem uvedl, že obchodní podíl jako jiná majetková hodnota tvoří, podle mého názoru, majetek nabytý za trvání manželství a jako takový se stává předmětem společného jmění manželů [§ 143 odst. 1 písm. a) ObčZ]. Proto, podle mého názoru, nelze hovořit o žádném rozdělení obchodního podílu, neboť se jedná o jeden jediný obchodní podíl, který náleží oběma manželům. To, že mají manželé k obchodnímu podílu dichotomické postavení, jak jsem uvedl výše, obchodní podíl nerozděluje (a už vůbec ne na část majetkovou a nemajetkovou). Toto dichotomické postavení pouze vyjadřuje princip, že ve vztahu ke společnosti a třetím osobám je oprávněn jednat pouze ten z manželů, který za trvání manželství nabyt účast ve společnosti, přičemž bez souhlasu druhého manžela smí

⁵⁶ Dvořák, T. Společnost s ručením omezeným. 2. přepracované a rozšířené vydání, Praha : ASPI, 2005, str. 110 a násl.

vykonávat toliko obvyklou správu spjatou s obchodním podílem ve smyslu § 143 odst. 2 ObčZ⁵⁷.

Tomáš Dvořák správně argumentuje, když hovoří o tom, že bylo výše uvedeným rozhodnutím vlastně popřeno ustanovení § 145 odst. 2, první věta ObčZ. Výkladem normativního textu v kontextu právního institutu společného jmění jako celku, podle mého názoru, dojdeme k závěru, že ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ je ve vztahu k § 145 odst. 2, první věta ObčZ normou zvláštní. Při využití interpretačně-derogačního pravidla *lex specialis derogat legi generali* se potom první věta posléze uvedeného ustanovení na obvyklou správu obchodního podílu ve společném jmění neaplikuje. Je pravdou, že pokud se s tímto názorem ztotožníme, není vyloučeno, abychom rozšířili toto pravidlo rovněž na výkon „ostatních záležitostí“ spjatých s obchodním podílem nad rámec jeho obvyklé správy. Jinými slovy, podle mého názoru, není vyloučeno neaplikovat na obchodní podíl ve společnosti rovněž § 145 odst. 2, větu druhou ObčZ. Podle mého názoru je však v tomto případě potřeba meze systematické interpretace těchto dvou právních norem omezit hodnotami, k jejichž naplnění a ochraně institut společného jmění směřuje, přičemž ve vztahu k „ostatním záležitostem“ nad rámec obvyklé správy obchodního podílu již práva druhého manžela dále neomezovat. Druhému manželovi se tak dostává do rukou možnost dovolávat se relativní neplatnosti nehospodárných majetkových dispozic s obchodním podílem (např. nevhodný převod obchodního podílu).

Tomáš Dvořák ve své publikaci rovněž argumentuje nemožností dovolání se relativní neplatnosti příslušné majetkové dispozice s obchodním podílem, jelikož by to, podle jeho názoru, bylo v rozporu s negativní stránkou materiální publicity rejstříkových zápisů podle § 29 odst. 1 ObchZ. Dvořák uvádí, že „pokud třetí osoba nabude určité právo jednajíce v dobré víře ve stav zápisu v obchodním rejstříku (např. nabude obchodní podíl), druhý manžel se nemůže dovolávat podle § 145 odst. 2 druhé věty obč. z. neplatnosti takového úkonu. Faktické důsledky zde budou stejné, jako kdyby podíl ve společném jmění vůbec nebyl“.

⁵⁷ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 700/2004: „Jen manžel - společník má práva a povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení společníka obchodní společnosti v obchodním zákoníku či jiném právním předpise nebo ve společenské smlouvě. Je však oddělen od majetkové hodnoty obchodního podílu, která zůstává manželům společná. Proto je také omezen v nakládání s obchodním podílem, pokud nejde o jeho obvyklou správu ve smyslu § 145 odst. 2 ObčZ, neboť stejnou měrou jako náleží jemu, náleží i druhému manželovi.“

S tímto závěrem zásadně nesouhlasím. Podle mého názoru není vyloučeno, aby se manžel dovolával relativní neplatnosti právních úkonů spjatých s obchodním podílem podle § 145 odst. 2, věty druhé ObčZ. Pokud bychom totiž připustili Dvořákovu argumentaci negativní stránkou materiální publicity, pak by byla publicita rejstříkových zápisů povýšena na prostředek „konvalidace“ veškerých vadných právních úkonů. Mohlo by se tak stát, že po provedení zápisu do obchodního rejstříku by nebylo možné vyslovit neplatnost právního úkonu, kupříkladu pro nedostatek svobody vůle, jelikož by byly třetí osoby chráněny negativní stránkou materiální publicity podle § 29 odst. 1 ObchZ. Toto řešení by, podle mého názoru, znamenalo neodůvodněné povýšení tohoto principu nad dodržování legality právních úkonů, neboť není (a ani nemůže být) předmětem řízení ve věcech obchodního rejstříku přezkum náležitostí právních úkonů, pro jejichž nedodržení by mohla být vyslovena jejich neplatnost.

Podle mého názoru rovněž nic nebrání tomu, aby byla otázka souhlasu druhého manžela vyřešena poměrně snadnou změnou vyhlášky č. 250/2005 Sb. o závazných formulářích na podávání návrhů na zápis do obchodního rejstříku, kde bude v rámci přehledu příloh k jednotlivým formulářům vyžadován k určitým majetkovým dispozicím s obchodním podílem ve společném jmění písemný souhlas druhého manžela. Taková změna donutí manžela – spolčníka, aby o majetkové dispozici s obchodním podílem, provedené nad rámec jeho obvyklé správy, informoval druhého manžela, což umožní tomuto manželovi dovolávat se relativní neplatnosti tohoto právního úkonu ještě předtím, než dojde k (deklaratornímu) zápisu do obchodního rejstříku.

3.3 Francouzské řešení osudu podílu ve společnosti nabytého ze společných prostředků manželů

Jak jsem již uvedl výše, Jan Dvořák poskytuje ve svých publikacích rovněž srovnávací analýzu francouzského pojetí postavení manželů ve vztahu k podílu ve společnosti, který byl nabyt z jejich společných prostředků. Uvádí přitom, že přes panující problémy, které se týkají právní povahy obchodního podílu a jeho majetkové hodnoty jakožto předmětu majetkového společenství manželů se většina tamějších autorů přiklonila k přístupu, který odděluje právní postavení manžela, jenž se stal

společníkem ve společnosti od majetkové hodnoty obchodního podílu⁵⁸. Čl. 1832 odst. 2 Code Civil o tomto stanoví, že v jiných než akciových typech společností přísluší právní postavení společníka tomu z manželů, který poskytl vklad nebo jinak nabyl podíl. Dále však tento článek uvádí, že manžel, který zamýšlí poskytnout vklad nebo jinak nabýt podíl ve společnosti může společné prostředky manželů využít pod sankcí neplatnosti pouze se souhlasem druhého manžela. Druhý manžel má navíc oprávnění notifikovat společnost o tom, že pro sebe požaduje postavení společníka, a to vzhledem k tomu, že k nabytí podílu byly využity manželům společné prostředky (régimes communautaires). Jinými slovy podíl nabytý z manželům společných prostředků (v jiných než akciových typech společností, resp. ve společnostech, jejichž akcie jsou veřejně neobchodovatelné) tvoří společný majetek manželů a manžel, který nerealizoval právní úkon směřující k nabytí obchodního podílu může pro sebe navíc žádat postavení společníka ve společnosti. Manžel, který se takto stane společníkem ve společnosti bude mít s druhým manželem postavení společníka do té doby, dokud rozsudek o rozvodu manželství neupraví postavení obou manželů ve vztahu ke společnosti jiným způsobem (srov. rozhodnutí senátu kasačního soudu pro obchodní věci ze dne 18.11.1997, uveřejněného v Bulletin des arrêts de la Cour de cassation – Chambres civiles IV, pod číslem 298).

Je zajímavé, že řešení, které zvolil český zákonodárce v případě normativní konstrukce uvedené v § 143 odst. 2 ObčZ (do značné míry dotvořené judikaturou Nejvyššího soudu) odpovídá pojetí, jež se ve Francii aplikuje pouze na akciové typy společností (resp. společnosti, jejichž akcie jsou veřejně neobchodovatelné). Ve francouzském právním řádu totiž v případě „akciových typů společností postavení společníka nabývají oba manželé, pokud poskytl vklad nebo nabyli cenné papíry společně. Jestliže však operaci provedl jeden z nich sám, přísluší postavení společníka jen tomuto manželovi, přestože získané akcie jsou společným majetkem“⁵⁹.

Francouzské řešení v neakciových typech společností, podle mého názoru, nejlépe šetří smysl společného jmění manželů (v egalitářském duchu, o kterém byla řeč rovněž výše). Nejenže totiž musí manžel, který zamýšlí poskytnout vklad nebo jinak nabýt podíl ve společnosti žádat souhlas druhého manžela k využití manželům

⁵⁸ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. Praha : ASPI, 2007, str. 145.

⁵⁹ Srov. Mestre, J. Francouzské obchodní právo. Praha : Orac ve spolupráci s Právnickou fakultou UK, 2002, str. 67 a 68.

společných prostředků (což je řešení, které se u nás rovněž prosadilo v § 146 ObčZ), ale druhý manžel má pro sebe možnost požadovat postavení společníka v této společnosti. Nadto není při vypořádání společného jmění „dopředu rozhodnuto“, kdo bude po rozvodu nadále vykonávat práva a povinnosti společníka ve společnosti, což, podle mého názoru, umožňuje v rámci soudního uvážení při vypořádání majetkového společenství manželů diferencovat potřeby nezletilých dětí, míru starostlivosti o rodinu v průběhu manželství a zásluhy o nabytí a udržení společného majetku.

3.4 Oceňování obchodního podílu při vypořádání společného jmění manželů

V této části mé práce bych se rád zabýval rovněž otázkou oceňování obchodního podílu z hlediska vypořádání společného jmění. S ohledem na to, že ustanovení § 61 odst. 1 ObchZ limituje svou aplikovatelnost toliko „pro účely obchodního zákoníku“, nelze ho na případy vypořádání společného jmění, podle mého názoru, použít. Ustanovení § 61 odst. 1 ObchZ bude mít význam např. při znaleckém zjišťování hodnoty podílu, který se má stát nepeněžitým vkladem do základního kapitálu obchodní společnosti podle § 59 odst. 3 ObchZ, avšak pro účely vypořádání společného jmění manželů se bude aplikovat jiný způsob oceňování obchodního podílu. Podle mého názoru v tomto případě nelze využít ani ustanovení § 23 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku. Podle tohoto ustanovení se sice podíl v obchodní společnosti ocení podílem na čistém obchodním jmění v účetní hodnotě (jinými slovy se podíl v obchodní společnosti zjistí z jejího vlastního kapitálu⁶⁰), avšak tento způsob ocenění nelze, podle mého názoru, rovněž použít. Občanský zákoník ani žádný jiný právní předpis totiž neodkazuje na zákon o oceňování majetku za účelem jeho použití v případě vypořádání společného jmění, a proto by se podle mě tento zákon neměl aplikovat, jelikož vypořádání společného jmění nespadá do jeho předmětu úpravy (§ 1 odst. 1 tohoto zákona).

Podle mého názoru by se tak mělo vycházet z ceny obvyklé, tj. z ceny, které by bylo možné dosáhnout v rozhodné době za převod obchodního podílu v daném místě. Při obhajobě tohoto závěru lze do jisté míry využít rovněž rozhodnutí Nejvyššího soudu

⁶⁰ K výkladu termínu „čisté obchodní jmění v účetní hodnotě“ srov. např. Dědič, J. *Obchodní zákoník - Komentář Díl II*. Praha : Polygon, 2002, str. 410.

ze dne 22.9.2004 vedené pod sp. zn. 30 Cdo 791/2004, resp. rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14.11.2002, sp.zn. 31 Cdo 2428/2000. Tato rozhodnutí se sice týkala ocenění členského podílu v bytovém družstvu, ale pro řadu společných znaků členského podílu a (obchodního) podílu ho lze podle mě analogicky aplikovat⁶¹. Nejvyšší soud v těchto rozhodnutích uvedl, že „je-li tedy třeba stanovit spornou cenu předmětného majetkového práva pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů soudem, je nutno vycházet (zpravidla v součinnosti se znalcem z oboru ekonomiky - odhady cen) z ceny obvyklé, tj. z ceny, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout. Kdyby takto soud nepostupoval, došlo by k porušení pravidla rovnosti podílů stanoveného v § 150 obč. zák. ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. (nyní § 149 odst. 2 ObčZ), neboť by došlo ke zvýhodnění toho z bývalých manželů, který se stal výlučným členem bytového družstva a jediným nájemcem družstevního bytu“. Tuto právní větu lze, podle mého názoru, přijmout rovněž za účelem určení majetkové hodnoty obchodního podílu při vypořádání společného jmění, jelikož je postup při vypořádání obchodního podílu a členského podílu v bytovém družstvu ve společném jmění manželů (až na modifikaci ustanoveními o zániku společného nájmu družstevního bytu podle § 705 odst. 2 ObčZ) obdobný.

Ostatně Nejvyšší soud tyto závěry potvrdil ve svém rozsudku ze dne 31.ledna 2006, sp. zn. 22 Cdo 103/2005⁶².

⁶¹ Srov. rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14.11.2002, sp.zn. 31 Cdo 2428/2000: „Pojem „členský podíl“ v družstvu je v obchodním zákoníku užit pouze v souvislosti s jeho vypořádáním při zániku členství [§ 226 odst. 1 písm. d) obch. zák.]. S ohledem na § 260 obch. zák. o přiměřeném použití ustanovení hlavy I, dílu I obch. zák. na družstvo se jím rozumí „podíl“ definovaný v § 61 odst. 1 poslední větě obch. zák. - tedy míra účasti člena na čistém obchodním jmění družstva, jež připadá na jeho podíl. Členský podíl má svoji kvantitativní a kvalitativní stránku či složku. Kvantitativní stránka představuje majetkový podíl člena družstva na družstvu, kvalitativní stránka představuje souhrn jednotlivých práv a povinností člena. Členským podílem je třeba rozumět účast člena v družstvu a z ní plynoucí práva a povinnosti. Členský podíl se pak oceňuje jako míra účasti člena družstva na čistém obchodním majetku ke konkrétnímu okamžiku.“

⁶² Nejvyšší soud uvedl následující: „Nelze také pominout, že cena obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným, který je převoditelný, by měla být stanovena tzv. tržní cenou (správně obvyklou) stejně jako se pro potřeby řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (společného jmění) manželů stanoví cena členského podílu v družstvu.“

3.5 Některá úskalí vypořádání obchodního podílu ve společném jmění manželů v rámci řízení o dědictví

V předchozích odstavcích jsem se zabýval vývojem právního názoru na otázku, zda tvoří obchodní podíl společné jmění manželů. Hovořil jsem o tom, jak se k této otázce postavila judikatura, jakým způsobem je pro účely vypořádání společného jmění obchodní podíl oceňován (resp. jak by oceňován měl být) a zároveň jsem částečně rozebral francouzské řešení této problematiky. Nyní bych se rád vypořádal rovněž s některými úskálními, která mohou nastat v případě, kdy obchodní podíl ve společném jmění bude vypořádáván v rámci řízení o dědictví. Jak jsem již uvedl v úvodu mé práce, jedná se o problematiku, která je v praxi různorodě interpretována a podle mého názoru se jí věnuje právní věda toliko okrajově.

Řešení v následujících odstavcích se opírá o nadále platné stanovisko právní vědy o tom, že princip jednotnosti obchodního podílu vylučuje, aby měl společník, který je již majitelem jednoho obchodního podílu, ve svém majetku podíl na dalším (společném) obchodním podílu (v užším smyslu). Přestože jsem v části druhé, kapitole o principu jednotnosti obchodního podílu navrhol přehodnocení stanovisek právní vědy k této otázce, nyní se pokusím nastínit řešení, které je kompatibilní se současným majoritním právním názorem. V bodě č. 3.5.3. však opět naznačím, do jakých problémů se dostává soudobá praxe při vypořádání obchodního podílu v rámci řízení o dědictví. Pokusím se tak dokumentovat to, že ani mé řešení, byť se o to v maximálním možném rozsahu pokouší, nepředstavuje všelék pro tuto problematiku. Nadále tak apeluji na přehodnocení zásad, na kterých je vybudován princip jednotnosti obchodního podílu.

3.5.1 Vypořádání obchodního podílu ve společném jmění manželů při úmrtí toho z manželů, který nebyl společníkem

Jestliže dojde k úmrtí jednoho z manželů, který nebyl za trvání manželství společníkem ve společnosti, potom se domnívám, že pozůstalý manžel nabude obchodní podíl v rámci řízení o dědictví do svého výlučného majetku, přičemž předmětem dědictví se stane toliko polovina majetkové hodnoty obchodního podílu. Tato polovina bude poté vypořádána mezi zůstavitelovy dědice. I když se v odborné literatuře objevuje názor, že pozůstalý manžel se v rámci řízení o dědictví stane ve většině případů spíše

spolumajitelem obchodního podílu s (ostatními) dědici zůstavitele⁶³, s tímto závěrem nesouhlasím (k argumentaci srov. rovněž část druhá, kapitola o principu jednotnosti obchodního podílu).

Jestliže ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ zakládá rozdílné postavení manželů ve vztahu k obchodnímu podílu, který tvoří jejich společný majetek, potom smrtí manžela, který nebyl společníkem se stává předmětem dědictví pouze jeho právo na vypořádání majetkové hodnoty tohoto obchodního podílu. Jelikož zákonodárce zvolil konstrukci uvedenou v citovaném ustanovení, nelze, podle mého názoru, v rámci řízení o dědictví učinit předmětem jeho vypořádání práva a povinnosti společníka ve společnosti (kvalitativní stránku obchodního podílu), se kterými během manželství disponoval výlučně pozůstalý manžel, jenž byl rovněž veden jako společník (s omezeními, která pro něj vyplývala zejména z § 145 odst. 2 věta druhá ObčZ). Pokud bychom umožnili, aby obchodní podíl v tomto případě nabyli rovněž dědicové, byl by, podle mého názoru, tento postup v rozporu s principem univerzální sukcese dědiců, neboť by tito dědicové nabývali práva a povinnosti společníka ve společnosti, které zůstavitel v důsledku normativní konstrukce uvedené v § 143 odst. 2 ObčZ za svého života nikdy neměl. Navíc bez souhlasu dědiců s přistoupením ke společenské smlouvě by zároveň bylo nemyslitelné, aby se tito stali spolu s pozůstalým manželem spolumajiteli tzv. společného obchodního podílu (v užším smyslu) podle § 114 odst. 3 ObchZ. Existence společníka, který není účastníkem společenské smlouvy je totiž pojmově vyloučena a právní úkon dědiců spočívající v přistoupení ke společenské smlouvě by vlastně podmiňoval možnost nabytí obchodního podílu, což je z hlediska univerzální sukcese nepřípustné.

Podle mého názoru by tedy v tomto případě mělo dojít k přechodu obchodního podílu přímo na pozůstalého manžela. Obdobně je tomu rovněž v případě přechodu práv a povinností ze stavebního spoření na pozůstalého manžela podle § 8 odst. 1 zákona č. 96/1993 Sb. o stavebním spoření, a zejména potom v případě přechodu členství v bytovém družstvu na pozůstalého manžela, jestliže manželé nabyli družstevní byt za trvání manželství (§ 707 odst. 2 ObčZ). V obou citovaných případech je potom soud povinen tuto skutečnost zohlednit v rámci řízení o dědictví. Jelikož výslovná úprava vypořádání obchodního podílu ve společném jmění manželů při úmrtí manžela, který

⁶³ Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 85 a 86.

nebyl za trvání manželství společníkem absentuje, je, podle mého názoru, možné na tento případ využít analogie zákona a aplikovat dispozici právní normy obsaženou v § 707 odst. 2 ObčZ (při zachování systematického výkladu § 143 odst. 2 ObčZ). Tento postup bude v řízení o dědictví zohledněn tak, že do tzv. aktiv dědictví přejde pohledávka dědiců vůči pozůstalému manželovi na vypořádání poloviny majetkové hodnoty obchodního podílu (polovina obvyklé ceny obchodního podílu).

3.5.2 Vypořádání obchodního podílu ve společném jmění manželů při úmrtí toho z manželů, který byl společníkem

Odborná právní literatura vychází z toho, že zemře-li ten z manželů, který byl za trvání manželství společníkem, může pozůstalý manžel nabýt obchodní podíl do svého výlučného majetku (není-li jiných dědiců nebo v rámci dědické dohody či rozhodnutí) a stát se tak společníkem ve společnosti s ručením omezeným. Častějším případem potom bude postup, podle kterého se stane pozůstalý manžel spolu s (ostatními) dědici spolumajiteli tzv. společného obchodního podílu podle § 114 odst. 3 ObchZ, resp. podle kterého dojde k rozdělení obchodního podílu mezi pozůstalého manžela a (ostatní) dědice za podmínek uvedených v § 105 odst. 3, § 109 odst. 1 ObchZ a za předpokladu, že k tomuto rozdělení udělí souhlas valná hromada⁶⁴. Přestože se tímto směrem při vypořádání dědictví ubírá rovněž část soudní, resp. notářské praxe, s výše uvedeným postupem rovněž nesouhlasím.

U vypořádání obchodního podílu ve společném jmění při úmrtí manžela, který byl za trvání manželství společníkem je, podle mého názoru, třeba vycházet z toho, že se sice pozůstalý manžel může stát společníkem ve společnosti, avšak z jiného právního důvodu než z vypořádání společného jmění. § 143 odst. 2 ObčZ vylučuje účast pozůstalého manžela na této společnosti, a proto není důvod jeho účast založit při vypořádání společného jmění v rámci řízení o dědictví, resp. pro případ úmrtí toho z manželů, který byl za trvání manželství společníkem ve společnosti. Pokud se budeme držet výkladu § 143 odst. 2 ObčZ tak, jak ho interpretoval Nejvyšší soud, pak by se, podle mě, odborná právní veřejnost postavila za to, že při vypořádání společného jmění manželů po zániku společného jmění jinak než úmrtím jednoho z manželů, se stane

⁶⁴ Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 85 a 86.

společníkem ten z manželů, který práva společníka vykonával za trvání manželství (s důsledky pro vypořádání společného jmění, o kterých byla řeč výše). Patrně by málokdo zastával názor, že by došlo v rámci vypořádání společného jmění v tomto případě ke změně v osobě společníka ve společnosti. Nerozumím tedy, čím zastánci tohoto názoru odůvodňují odchylný postup při vypořádání společného jmění v rámci řízení o dědictví. Jsem toho názoru, že pokud nedojde k jinému uspořádání majetkových poměrů v rámci dědické dohody, potom by pozůstalý manžel obchodní podíl neměl při vypořádání podle § 1751 OSŘ nabýt. V rámci řízení o dědictví by tato skutečnost měla být zohledněna tak, že by do tzv. pasiv dědictví byla zařazena pohledávka pozůstalého manžela z titulu vypořádání společného jmění, která by odpovídala polovině majetkové hodnoty obchodního podílu.

Jak jsem již uvedl výše, nevylučuji případ, kdy se pozůstalý manžel, který nebyl za trvání manželství společníkem ve společnosti, tímto společníkem v rámci řízení o dědictví nakonec stane. Bude tomu však z právního důvodu vypořádání dědictví, tj. jako dědic zůstavitele, nikoli z právního důvodu vypořádání společného jmění manželů podle § 1751 OSŘ.

3.5.3 Vypořádání obchodního podílu ve společném jmění při úmrtí toho z manželů, který byl společníkem při vyloučení dědění obchodního podílu společenskou smlouvou

Celá situace se do značné míry zkomplikuje v případě, že zemře manžel, který za trvání manželství vykonával práva společníka a společenská smlouva vylučuje dědění obchodního podílu podle § 116 odst. 1 věty druhé ObchZ. V těchto případech se objevuje názor, že „nelze-li obchodní podíl ve společném jmění dědit, nemůže se stát součástí dědictví a soud by tedy měl podle ustanovení § 1751 odst. 1 OSŘ rozhodnout o tom, že se stává výlučným majetkem pozůstalého manžela“⁶⁵. Úskalím tohoto postupu je skutečnost, kterou jsem uvedl již v bodech 3.5.1 a 3.5.2, totiž skutečnost, že by se pozůstalý manžel stával majitelem obchodního podílu v rozporu s ustanovením § 143

⁶⁵ Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 85 a 86.

odst. 2 ObčZ. Navíc by bylo za této situace rovněž nezbytné, aby pozůstalý manžel provedl právní úkon směřující k přistoupení ke společenské smlouvě⁶⁶.

Jestliže se mám přidržovat mého postoje k otázce vypořádání obchodního podílu ve společném jmění v rámci řízení o dědictví tak, jak jsem ho prezentoval výše, potom bych měl zaujmout názor o tom, že se pozůstalý manžel nestane společníkem a je-li současně vyloučeno dědění obchodního podílu společenskou smlouvou, potom obchodní podíl přejde na společnost (§ 116 odst. 3 ObchZ). Důsledek tohoto přechodu obchodního podílu na společnost bude takový, že dědicům vznikne vůči této společnosti právo na vypořádací podíl určený z vlastního kapitálu společnosti ke dni smrti zůstavitele (§ 150 odst. 3 ObchZ ve spojení s ustanovením § 116 odst. 3 ObchZ). Pozůstalý manžel by měl však mít právo na vypořádání poloviny majetkové hodnoty obchodního podílu (vycházejí z obvyklé ceny tohoto obchodního podílu), která by přešla do tzv. pasiv dědictví jako pohledávka z titulu vypořádání společného jmění.

Při tomto postupu si nemohu nevšimnout, že budou neodůvodněně zvýhodněna práva pozůstalého manžela ve vztahu k (ostatním) dědicům. Vypořádací podíl určený z vlastního kapitálu společnosti totiž často neodpovídá obvyklé ceně obchodního podílu, který měl zůstavitel s pozůstalým manželem ve společném jmění. Obvyklá cena obchodního podílu bude (při dodržení všech účetních zásad) zpravidla vyšší, neboť bude zahrnovat rovněž dobré jméno společnosti, know-how zaměstnanců společnosti, stabilní účast na trhu spolu s rozvíjejícími se podnikatelskými vztahy s obchodními partnery apod. Jelikož potom dědicové obchodní podíl nenabudou, budou pasiva dědictví zatížena pohledávkou pozůstalého manžela z titulu vypořádání společného jmění, aniž by v mnohých případech odpovídala tato pohledávka tomu, jakého majetku se dostane dědicům zůstavitele z vyplaceného vypořádacího podílu.

S ohledem na výše uvedené, ač nerad, musím připustit, aby obchodní podíl nabyt pozůstalý manžel do svého výlučného majetku a (ostatním) dědicům vyplatil polovinu obvyklé ceny obchodního podílu. Důvodem změny mého názoru (pouze pro tento případ) je můj smysl pro spravedlivé rozdělení zůstavitelova majetku mezi pozůstalého manžela a (ostatní) dědice. Nemáme-li se dostat do situace, kdy budou dědicové poškozeni nedokonalou dikcí zákona, mám za to, že je tento výklad nutno

⁶⁶ Bartošíková, M., Štenglová, I. Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006, str. 85 a 86.

připustit. V tomto případě tedy omezují normativní dopad ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ pouze na případy uvedené v bodech 3.5.1 a 3.5.2.

Jisté odůvodnění omezení normativního dopadu § 143 odst. 2 ObčZ toliko na tento případ by mohla poskytnout argumentace účelem řízení o dědictví. Připustíme-li, že účelem řízení o dědictví není založit neodůvodněné majetkové zvýhodnění pozůstalého manžela na úkor (ostatních) dědiců (jakási „zásada rovného rozdělení zůstavitelova majetku mezi pozůstalého manžela a dědice“), lze, podle mého názoru, odůvodnit omezení normativního dopadu § 143 odst. 2 ObčZ tak, že by se tato zásada aplikovala v rámci řízení o dědictví ve vztahu k § 143 odst. 2 ObčZ jako norma zvláštní. V případě úmrtí manžela, který byl za trvání manželství společníkem (příčemž společenská smlouva by dědění obchodního podílu vylučovala) by se tedy § 143 odst. 2 ObčZ neaplikoval, což by umožnilo pozůstalému manželovi nabýt obchodní podíl do svého výlučného majetku (za předpokladu, že přistoupí ke společenské smlouvě). V opačném případě by bylo mezi pozůstalým manželem a (ostatními) dědici založeno nerovné postavení, které by však nebylo odůvodněno⁶⁷. Pokud tedy připustíme existenci výše uvedené zásady pro dědické řízení za těchto okolností (na případy uvedené v bodech 3.5.1 a 3.5.2 je možné aplikovat § 143 odst. 2 ObčZ bez dalších úskalí, jelikož nerovnost oprávněných osob ve vztahu k zůstavitelovu majetku nezakládají), není její aplikace za účelem interpretační derogace § 143 odst. 2 ObčZ, podle mého názoru, vyloučena. Rovněž Ústavní soud totiž ve svém nálezu vedeném pod sp. zn. Pl. ÚS 33/97 připustil aplikaci právního principu na úkor doslovného významu normativního (ústavního) textu⁶⁸.

Toto řešení má však další stinnou stránku, která spočívá v tom, že pokud by pozůstalý manžel odmítl přistoupit ke společenské smlouvě, nemohl by obchodní podíl nabýt, což by nás opět dovedlo do situace, kdy je třeba majetkové poměry pozůstalého manžela a (ostatních) dědiců uspořádat jiným způsobem, přičemž tento postup povede

⁶⁷ Absence odůvodnění tohoto postupu je přitom, podle mého názoru, nepřípustná. Kupříkladu rovněž v případě právní domněnky o rovném majetkovém postavení manželů podle § 149 odst. 2 ObčZ je nutno její vyvrácení odůvodnit objektivními skutečnostmi, které nemají povahu v „nedokonalém“ právním předpisu.

⁶⁸ Blíže k právně-teoretickým konsekvencím tohoto nálezu srov. *Kühn, Z. Aplikace práva ve složitých případech - k úloze právních principů v judikatuře*. Praha : Karolinum, 2002, str. 46 a násl. Obdobně argumentuje rovněž Ronald Dworkin při výkladu o úloze právních principů ve složitých případech, kterou dokumentuje na známém příkladu *Riggs v. Palmer*, 115 N.Y. 506 (1889).

opětovně ke konfliktu hodnoty vypořadacího podílu a obvyklé ceny obchodního podílu, resp. ke konfliktu práv dědiců a práv pozůstalého manžela.

Vyřešit posléze uvedená úskalí při vypořádání obchodního podílu ve společném jmění v rámci řízení o dědictví by mohla lépe změna výkladu principu jednotnosti obchodního podílu⁶⁹. Podle mého názoru totiž nelze zákonný text v současné době interpretovat takovým způsobem, aby se našlo po všech stránkách nekonfliktní řešení. Přehodnocením aplikace tohoto principu by se řízení o dědictví, ve kterém se objevuje obchodní podíl ve společném jmění nejen značně zjednodušilo, ale zamezilo by se rovněž složitému odůvodňování aplikace právního principu na úkor doslovného textu právního předpisu.

⁶⁹ Přestože by situaci pomohla i změna způsobu oceňování obchodního podílu při vypořádání společného jmění manželů. Pokud by se totiž při vypořádání společného jmění obchodní podíl oceňoval podle podílu na vlastním kapitálu společnosti (tj. jako vypořadací podíl), nemuselo by ke konfliktu uvedenému v bodě 3.5.3 dojít.

4. Společný obchodní podíl v širším smyslu

V první části mé práce jsem uvedl, že § 114 odst. 3 ObchZ dopadá rovněž na případ, kdy je obchodní podíl předmětem společného jmění manželů, avšak postavení společníka ve společnosti mají oba manželé zároveň (např. proto, že oba nabyli obchodní podíl ze společných prostředků smlouvou o převodu obchodního podílu, oba se zavázali ke vkladu do základního kapitálu společnosti apod.). Tuto variantu společného obchodního podílu označuji jako tzv. společný obchodní podíl v širším smyslu. Na vztahy mezi manžely, jimž náleží takový obchodní podíl, se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o společném jmění manželů (srov. část první a výklad k § 114 odst. 3 ObchZ).

Mám za to, že právní úprava společného obchodního podílu v širším smyslu nečiní v praxi tolik výkladových problémů (byť její interpretace může být potenciálně rovněž problematická – srov. níže). Je rovněž otázkou, kolik takových obchodních podílů ve skutečnosti existuje. Myslím si totiž, že převažují spíše obchodní podíly podle § 143 odst. 2 ObčZ.

V případě společného obchodního podílu v širším smyslu nemají manželé dichotomické postavení jako je tomu v případě obchodního podílu ve společném jmění podle § 143 odst. 3 ObčZ. V této souvislosti je, podle mého názoru, nutno se vypořádat s tím, jak takoví manželé budou vykonávat práva společníka. Ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ vyžaduje k výkonu práv z tohoto obchodního podílu společného zástupce (k restriktivnímu výkladu tohoto ustanovení srov. část druhou, kapitolu o společném zástupci). Při přiměřené aplikaci ustanovení o společném jmění manželů bude potřeba k určení společného zástupce postupovat podle § 145 odst. 2 ObčZ, přičemž § 114 odst. 3, druhá věta ObchZ, podle mého názoru, doplňuje do jisté míry tento právní režim správy společného jmění.

Platná právní úprava uvedená v § 145 odst. 2 ObčZ rozlišuje 1) správu společného majetku, kterou může vykonávat každý manžel sám bez souhlasu druhého manžela – tzv. obvyklou správu (§ 145 odst. 2, věta první ObčZ) a 2) správu společného majetku, ke které se vyžaduje souhlas obou manželů – tzv. ostatní záležitosti, které přesahují rámec obvyklé správy (§ 145 odst. 2, věta druhá ObčZ). Z toho, podle mého názoru, prakticky vyplývá, že při vystupování na valné hromadě bude vykonávat práva společníka vždy jeden z manželů, přičemž se manželé mohou v obou případech bez

problémů zastupovat, neboť to vyplývá bezprostředně z § 145 odst. 2 ObčZ (pomímám přitom, že i manželé se mohou nechat zastoupit společným zmocněncem). Lišit se, podle mého názoru, bude pouze to, zda bude moci jeden z manželů vykonat práva společníka samostatně, anebo bude potřebovat k příslušnému výkonu práva souhlas druhého manžela. Pro to, o jaký případ půjde bude rozhodné to, co bude předmětem hlasování valné hromady, resp. co bude předmětem výkonu práva společníka. Bude-li se jednat o obvyklý výkon hlasovacích a jiných práv ve vztahu ke společnosti (např. schvalování účetní závěrky, jmenování jednatele, schvalování smlouvy o výkonu funkce apod.), může ho realizovat jeden či druhý z manželů. Podle mého názoru není ani vyloučeno, aby na valnou hromadu, která bude o těchto otázkách rozhodovat dorazili manželé společně. Nezbytnou podmínkou takového postupu je však, podle mého názoru, to, že manželé nebudou mít stran výkonu práv společníka protichůdná stanoviska (které by musel řešit soud) a budou dohodnuti, který z nich práva v konkrétním případě vykoná. Pokud by se na hlasování manželé neshodli, k výkonu jejich práv jako společníka by se, podle mého názoru, nepřihlíželo.

Pokud by šlo naopak o správu obchodního podílu, která by přesahovala její obvyklý rámec ve smyslu § 145 odst. 2, věty druhé ObčZ, i zde by bylo třeba k výkonu práv společníka společného zástupce (kterým by mohl být opět jeden z manželů), avšak druhý z manželů by se mohl dovolávat relativní neplatnosti takto realizovaného úkonu (§ 145 odst. 2, věta druhá ObčZ za středníkem). Vzhledem k tomu, že požadavek uvedený v § 145 odst. 2, větě druhé ObčZ (o tom, že k úkonům přesahujícím obvyklý rámec správy společného jmění je nutný souhlas obou manželů) se realizuje obvykle tak, že dojde ke společnému jednání manželů (např. tím, že dojde k uzavření smlouvy oběma manžely), § 114 odst. 3 ObchZ, podle mého názoru, realizaci tohoto způsobu správy brání pro svůj požadavek výkonu práv společníka společným zástupcem. Jinými slovy § 114 odst. 3 ObchZ vyžaduje, aby v tomto případě jednali manželé společným zástupcem, kterým samozřejmě může být ex lege kterýkoli z nich.

Otázku, které úkony spadají do rámce obvyklé správy společného jmění a které tento rámec již přesahují je tradičně otázkou judikatury (která však chybí v tomto kontextu). Nesporně bych za výkon práva přesahujícího rámec obvyklé správy považoval např. hlasování o zrušení společnosti s likvidací. Dále je, podle mého názoru,

nutno interpretovat rozsah rámce, který přesahuje obvyklou správu obchodního podílu, co nejvíce restriktivně. K této myšlence mě vede rovněž následující úvaha.

Celý postup dovolávání se relativní neplatnosti výkonu práv společníka, který přesahuje rámec obvyklé správy společného obchodního podílu v širším smyslu naráží na úskalí v podobě specifické právní úpravy pro dovolávání se neplatnosti usnesení valné hromady (§ 131 ObchZ). Usnesení valné hromady, u kterého by došlo k výkonu práva společníka, jenž by přesahoval rámec obvyklé správy obchodního podílu by, podle mého názoru, bylo v rozporu s právními předpisy (pomiňme přitom, o jaký výkon práva společníka by se jednalo). Jsem toho názoru, že ten z manželů, proti jehož vůli byla práva společníka vykonána, by byl aktivně legitimován k podání návrhu podle § 131 odst. 1 ObchZ (sám je ostatně společníkem). Příslušný k rozhodnutí o neplatnosti usnesení je krajský soud, v jehož obvodu má společnost sídlo. Toto řízení by však záviselo na vyřešení předběžné otázky, která by se týkala tvrzené relativní neplatnosti podle § 145 odst. 2 věty druhé ObčZ, přičemž k tomuto řízení by byl za normálních okolností příslušný okresní soud. Mám za to, že by nebylo nutno podávat dva oddělené návrhy (na relativní neplatnost a na neplatnost usnesení valné hromady), neboť by postačilo tvrdit neplatnost usnesení valné hromady u příslušného krajského soudu v rámci řízení o neplatnosti usnesení valné hromady. Krajský soud by si poté mohl vyřešit otázku relativní neplatnosti jako otázku předběžnou. V tomto případě je však zřejmé, že se do značné míry zkracuje možnost dovolávat se relativní neplatnosti jedním z manželů, když k podání návrhu podle § 131 odst. 1 ObchZ zákon předepisuje tříměsíční subjektivní lhůtu a jednoletou objektivní lhůtu, které jsou navíc prekluzivní. Právo na dovolávání se relativní neplatnosti se přitom promlčuje v obecné tříleté lhůtě. Z toho vyplývá, že zvláštní procedurální úprava návrhu na usnesení valné hromady modifikuje obecnou možnost dovolávání se relativní neplatnosti v obecné promlčecí lhůtě, neboť i případná úspěšnost dovolání se neplatnosti právního úkonu společníka by nemohla mít žádné hmatatelné právní důsledky.

Vzhledem k řečenému lze tedy uzavřít, že i § 114 odst. 3 ObchZ do jisté míry modifikuje výkon správy společného jmění, pokud jde o výkon práv společníka. Právní úprava v obchodním zákoníku však navíc, podle mého názoru, modifikuje normativní důsledky dovolávání se relativní neplatnosti podle § 145 odst. 2 věty druhé ObčZ. Je tedy vidět, že i v případě společného obchodního podílu v širším smyslu narážíme na

celou řadu právních úskalích, pro která právní věda ani judikatura nenabízí dosud vhodné řešení.

Závěr

Účelem mé práce bylo poukázat na značné výkladové nejasnosti, které panují v souvislosti s právní úpravou obchodního podílu ve společném majetku více osob (v kontextu, v jakém jsem ho vymezil na začátku mé práce). Při výkladu problematického § 114 odst. 3 ObchZ a navazujících ustanovení občanského zákoníku se nemůže odborná právnícká veřejnost opřít o nějaká rozsáhlejší stanoviska judikatury. To platí zejména pokud jde o otázky spojené se společným obchodním podílem v užším smyslu, kde je navíc poměrně diskutabilní, do jaké míry lze aplikovat judikaturu týkající se podílového spoluvlastnictví. U obchodního podílu ve společném jmění manželů podle § 143 odst. 2 ObčZ se sice k určitým stanoviskům judikatury dostáváme, její závěry však, jak jsem se snažil poukázat v rámci mé práce, neřeší celou řadu souvisejících otázek, a to zejména pokud jde o řízení o dědictví (zejména co se týče velmi problematického výkladu principu jednotnosti obchodního podílu). Důvodem absence judikatury, která by se zabývala přímo výkladem § 114 odst. 3 ObchZ je, podle mého názoru, také to, že pokud v praxi v souvislosti s obchodním podílem ve společném majetku více osob vznikají nějaké výkladové nejasnosti, pak se řeší jinými prostředky, než cestou opravných prostředků v rámci stále relativně zdlouhavých soudních sporů. V současné době lze z praktického hlediska poukazovat jen na roztržštěná stanoviska právní vědy, která se navíc řadou otázek, na něž poukazují v mé práci vůbec nezabývá. Veškerá stanoviska právní vědy se tak opírají o výklad § 114 odst. 3 ObchZ z 90. let minulého století.

Věřím, že tato práce bude způsobilým základem pro znovuoobnovení odborné diskuse týkající se obchodního podílu ve společném majetku více osob. V praxi se totiž jedná o velice palčivý problém, který komplikuje zejména výkon notářské činnosti.

Seznam zkratk

ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Použitá literatura

Monografie:

- *Bartošíková, M., Štenglová, I.* Společnost s ručením omezeným. Praha : C.H.Beck, 2006
- *Dědič, J.* Obchodní zákoník - Komentář Díl II. Praha : Polygon, 2002
- *Dědič, J., Kunešová - Skálová, J.* Společnost s ručením omezeným z právního a účetního pohledu. Praha : Polygon, 1999
- *Dvořák, J.* Majetkové společenství manželů. Praha : ASPI, 2004
- *Dvořák, J., Spáčil, J.* Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. Praha : ASPI, 2007
- *Dvořák, T.* Společnost s ručením omezeným. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha : ASPI, 2005
- *Eliáš, K.* Obchodní společnosti (Základní otázky). Praha : C.H. Beck, 1994
- *Eliáš, K.* Společnost s ručením omezeným. Praha : Prospektrum, 1994
- *Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J.* Kurs obchodního práva : právnické osoby jako podnikatelé. Praha : C.H.Beck, 2005
- *Eliáš, K., Zuklínová, M.* Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha : Linde 2001
- *Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J.* Občan a vlastnictví v českém právním řádu. Praha : Linde, 2002
- *Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol.* Učebnice Občanské právo hmotné. Sv. I. 4. vyd. Praha : ASPI, 2005
- *Kühn, Z.* Aplikace práva ve složitých případech - k úloze právních principů v judikatuře. Praha : Karolinum, 2002
- *Mestre, J.* Francouzské obchodní právo. Praha : Orac ve spolupráci s Právnickou fakultou UK, 2002
- *Pelikánová, I.* Komentář k Obchodnímu zákoníku - 2.díl. Praha : Linde 1995
- *Pelikánová, I.* Komentář k Obchodnímu zákoníku - 2.díl. Praha : Linde, 2001
- *Radvanová, S., Zuklínová, M.* Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva. Praha : C.H.Beck, 1999
- *Stuna, S. a kol.* Obchodní zákoník s podrobným komentářem, Praha: Trizonia, 1992

- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. Občanský zákoník II. Praha : C.H. Beck, 2008

Odborné články

- Dvořák, T. Společné jmění manželů a obchodní podíl v s.r.o. Právo a rodina, 2000, číslo 8
- Eliáš, K. K otázce zastavení obchodního podílu. Právo a podnikání, 1994, číslo 2
- Eliáš, K. Obdoba (Poznámky k analogii v právu). Právník, 2003, číslo 2
- Eliáš, K. Společný obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným: Mnoho otázek a málo odpovědí. Obchodní právo, 1996, číslo 3
- Mašek, D. Společné jmění manželů – podnikatelů a jeho vypořádání. Rodinné právo, 1999, číslo 12
- Petr, M. Účast v obchodní společnosti a společné jmění manželů. Obchodní právo, 2003, číslo 6
- Příbyl, T. Společný obchodní podíl. Obchodní právo, 2002, číslo 4
- Veselá, J., Červová, A. Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným a vypořádání SJM v rámci řízení o dědictví. Ad Notam, 2006, číslo 1
- Weinhold, D. Obchodní podíly a akcie náležející více osobám. Právní rádce, 1995, číslo 15
- Winterová, A., Příkazání pohledávky – několik vybraných aktuálních problémů. Právní rozhledy, 1997, číslo 9

Grafická příloha

Obchodní podíl v s.r.o. ve společném jmění manželů (důsledek normativní konstrukce uvedené v §143 odst. 2 ObčZ)

Manžel, který nabyt za trvání manželství obchodní podíl v s.r.o. ze společných prostředků a stal se tak společníkem s.r.o.

Manžel, který se společníkem s.r.o. nestal

Abstract

Title: Business Share in Joint Ownership of Multiple Individuals

The purpose of my thesis is to analyse a business share in joint ownership of multiple individuals. This paper is composed of four parts, each of them dealing with a different variation of the business share in joint ownership.

The first part of this work is concerned with a legal interpretation of Section 114 paragraph 3 of the Commercial Code which, *inter alia*, sets forth that one business share may be held by more than one person. It introduces basic terminology that will be used throughout the work. It concludes that there are three variations of the business share in joint ownership. The first of them is the business share in co-ownership under Section 114 paragraph 3 of the Commercial Code (joint business share in the stricter sense); the second is the business share in matrimonial (community) property pursuant to Section 143 paragraph 2 of the Civil Code; and the third is the business share in matrimonial (community) property under Section 114 paragraph 3 of the Commercial Code (joint business share in the broader sense).

The second part deals with the joint business share in the stricter sense. It evaluates mutual legal relationships between co-owners, and legal relationships between the co-owners and a limited liability company. It also refers to the legal principle that each limited liability company member may only have one business share (unity-of-the-business-share principle) and tries to perform an assessment of this principle in broader correlations. Possible solutions to the termination of the legal relationship between the co-owners of the business share by a mutual settlement and/or by a court settlement, together with the question of whether the ownership interest in the business share can be subject to execution of decisions and whether it can be used as a lien (pledge), are discussed at the end of this section.

The third part concentrates on problems resulting from the business share in matrimonial (community) property under Section 143 paragraph 2 of the Civil Code. It discusses the evolution of the question of whether the business share in a limited liability company belongs to matrimonial (community) property. It further focuses on a landmark ruling of the Supreme Court which held that the business share in the limited liability company belongs to the matrimonial (community) property if it was acquired from the property shared by both spouses. This section extends legal reasoning of the Supreme Court. Further, it specifies how to evaluate the price of the business share for the purposes of the settlement of the matrimonial (community) property. It also provides its readers comparison with the French solution of the (business) share in the matrimonial property (*régimes communautaires*). Some difficulties of the settlement of the business share in the matrimonial (community) property within the inheritance proceedings are also discussed.

The last part examines the business share in the broader sense. It highlights some interesting legal correlations connected with this variation of the joint business share.

Klíčová slova/Keywords:

- Obchodní podíl, společné jmění manželů, spoluvlastnictví
- Business share, matrimonial (community) property, co-ownership